Контрольный экземпляр

ЦIей даькъала хилда шун, кхалнах!

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 8 МАРТ, 1990 ШУ. ★ № 28 (7842). ★ Мах 3 кеп.

Тахан — 8 Марта — Дунен халкъашта юкъера кхалнаьха ди

СОВЕТСКИ КХАЛНАХАГА

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитето дег тIара ловца боаккх шоана Дунен халкъашта юкъера ди 8 Марта — юкъара бIаьстен сийрда цIей даькъала дувцаш.

КIаьд ца луш йоакхо ю оаша дезала а берий а, мехка а ерригача планета а хьал-таро тоаяра. Кхалсага, наьна дог — хала тохкамаш тIакхаьчача а машаре къахьегача деношка а вай общество вахаре меттахьа яргйоаца нравственни чIоагIале.

Вай общество овлангара эргайоаккхача чоалханеча хана кхалнаха хьинаре а беркате а дакъа лоац вахар кердадаккхара ерригача процессашка. Цох баркал хилда шоана! Цунца цхьана тахан мехка нийслу дуккха халонаш нонагIоча даькъе шун баламаш тIа ювш, хIара деннара шун балаш алсамдоал. Парте Центральни Комитето кхетаду из, этта хьал гу цунна, хIаьта шоана тешам лу аргIаш а товарий дефицит а, кулгашца бу хала болх а быт лерттIа вIаштIехьа яькха ца хилар а сихагIа дIадаккхара, вахара дерригача доакъошка советски кхалнаьха духовни потенциал йизза гойтара а цох пайда эцара а шеддар дергхиларах.

IаламоI ше кхалсага еннай йоккха ганз — машар чIоагIбеш хилар. ДIоахденна кортош шелде, бирсденна дегаш кIаьдде дезаш хилча керттера дакъа цунга кхоач. КПСС Центральни Комитето догдоах къамашта юкъера довнаш дIадоахача, мехка диалог а граждански барт а чIоагIбеча оаша новкъостал дергхиларга.

Вай планета бIарчча хьанийцача конфронтаце диалога, тешамá, вIаши цхьана гIулакхаш леладара тIатIа шерагIа никъ хьабеллаш хилар, шеко йоацаш, советски кхалнаха карагIдаьнна хIама да. Массе хана кхалнах къахетаме, сагах дог лазаш, безаме хиларо гIо ду дунен тIара кхохкам кIаьдбара, герз дIадаккхара, дунен тIа керда, бокъонца гуманни йола уйла чIоагIъяра процесс кхы хувцалургйоацача кхоачаю.

Хьамсара кхалнах!

Шо, шун дезалаш, берriга шун гаргара нах могаш-маьрша, хьалтаро йолаш, ираз долаш дахар ловш дег тIара боаккх оаха.

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТ.

САГА УНАХЦIЕНО ЛОРАЯРА

Школе деша ягIача хана лор хила безам хилар Авторханова Ясяй. Из хиннабацар цун цIен тIара е гаргара саг лор волаш эттача бахьанагIа а ший кхоаччара саг цамогаш хинна лораша из верзавара тIагIолла а.

Наха сайгара дукхагIа беркат даргдолча профессе уйла еш дагадехар сона лор хулга, яхаш дувц Асяс. Из уйла йолаш ба аьнна оалалургда цун вахара берriга никъ а. Иштта тешал ду цуна хIанз цунца болх беш болча Грозненски медицински училища преподавателаша, дешархоша, из йовзаш мел бараша а. Цкъа яйзачоа кхы йицлургйоацаш безаме, дог цIена саг я Авторханова Ася.

Училища медсестерски отделене заведующи йолча Муталиева Хьамида Зояс йоах, багара доагIа дош кIаьда, цIенча дег тIара да Асяй, цун урокашка дешархой геттара дика а хеташ болх. Асяс дешархошта езайолийт шоаш хержа професси.

Цу тайпара йийцар Авторханова Ася училища фельдшерски отделене заведующе Кантария Виктория Георгиевнас, директора заместитела Межидов Саид Нуридовича, кхычар.

Иштта йола цун дика оамал хIанз хьахинна яц. Ася дукха езар из Къулбаседа ХIирий медицински институте дешаягIача хана цунна хьехаш хиннача преподавателашта, шийца дешаш болча студенташта, шийга аьнна дизза кхоачаидеш, хIаьта нийсархошта эшача накъайоалаш хиларах. Цо геттара дика дешаш чакхъяьккхар цу института дарбан факультет.

1973 шера медицински институт йистеяьккхача Авторханова распределенегIа балха хьожаю Грозненски медицински училище дарба делга хьехаргдолаш. Бакъда, цу гIулакхах дог Iабац цун, ше наха дарба дергдолча кхача гIерт из.

Цудухьа цига хьехаш йоллаше, ворхIагIча поликлинике балха йода из унахошта дарба деча хилар дуxьа. ХIаьта, цунна чIоагIгIа накъайоал 9-ча городской больница лор Писковская Нина Ивановна из цига дарба дара говзал шаьръеш йолча хана. Са эггара хьалхара хьехамча а хьехархо а яр из, цунгара дукха хIама Iомадир аз, яхаш дувц Асяс.

Кхаь шера училище хьехаш болх баьчул тIехьагIа терапевт йолаш 1980 шерага кхаччалца 7-ча поликлинике болх беш хул Ася. Цу шера ше хьалха хиннача медицински училища директора заместителалла балха хьожаю из. Цу хана цо дукха болх бу цхьан ханна ший предмет а хьехаш, юккъера медицински болхлой а кийчбеш.

1987 шера Монгольски Халкъа Республике болх бара дикагIбола лораш хьожабеш из белгалъяьккхар. 1989 шу чакхдаллалца Улан-Батора уллуврча Ваганур яхача городерча больнице терапевт йолаш болх беш хул Авторханова Ася.

Цигара цIаеначул тIехьагIа юха а ший училище болх бе йолалу из: Дарба дара говзал дешархошта Iомаеш я Ася хIанз а. Цо каст-каста йийлла урокаш ю. Цу урокашка ух цхьабола преподавателаш а.

Ася дика нана а я. Цун воI Тимур хIанз Ленинградски институте дешаш ва.

Ю. ЧАХКИЕВ.

СУРТА ТIА: А. А. Авторханова (хьалхарча мугIаре аьрдехьара аьттехьа тIеххьара яр).

И. ПЛИЕВА сурт.

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА СЕССЕ

ТАСС Парламентски корреспонденташа Кремлера хоам бу

ДукхагIбараш тIехьа а болаш 6 марта Лакхехьарча Совето тIанийцар «СССР-ерча доалахьен хьакъехьара» Закон — Советски Союзе экономически реформа правови лард йоллара лаьрхIача законодательни актай мугIаре центральни дар. Цо могаю доалахьен дуккхача тайпара формаш, хьаду уж цхьатарра бокъонаш йолаш дегIайоалаяра а яхь лелаяра а хьалаш.

Закон кхоачашде доладу 1990 шера 1 июле денз.

Белгалдаккха доагIа, ах шу совгIа йолча хана из правови акт чIоагтIа кийчъеш хиннаяле а, тахан дискуссе йоацаш тIаэца йиш йолаш ца хинналга. Iуйрийнара заседани йолаелар законопроекта цIи ювцарца: «лардаш» е «закон» цуйнах, аргда. ТIеххьардар ала деза йоахар, проекта тIа болх беш хиннача комитеташеи комиссешеи. Шинна палата тIанийцар укх тайпара цIи — «СССР-ерча доалахьен хьакъехьара» Закон.

Цул совгIа, цхьаболча депутаташа предложени елар закона преамбула дIаяккха, аьнна. Царна хетачох, декларативни характер йолаш я из. Цунна раьза хиланзар правительствана керте латтачун заместитель Л. И. Абалкин. Цунна хетачох, преамбула хиланза яргьяц, хIана аьлча, цо чIоагIду СССР экономически система лардо социалистически доалахье цун дуккхача тайпарча формашца хьаелга.

Нийцачул тIехьагIа тIанийцар компромиссни вариант: депутаташа лаьрхIар преамбула дIаяккха, цхьабакъда Закона юкъе яхьа лаьрхIар доалахьен моллагIча формах пайда эцача хана производствае болхло хийравоаккхалга а саго саг воацавельга а юкъера дIадаькка хиларах йола положени.

Цул тIехьагIа парламент йолаелар законопроекта разделегIа голосовани е. Тоадараш дийцачул тIехьагIа закон тIанийцар: 350 саг тIехьаволаш, алхха 3 — «дуxьала», 11 — тIехьа а духьала а воацаш.

ТIанийцача законо СССР Конституцена хувцамаш юкъедахьа дезалга дIадехаш хиларах парламенто лаьрхIад цу хьакъехьара предложенеш хургйолча СССР депутатий Съезде дIачуяла.

Заседане вIашагIъеллар правопорядкаи зуламашца къовсам лоаттабарен дешашта йолча СССР-а Лакхехьарча Совета Комитет, зуламашца къовсам лоаттабара Ханна йолча комитета метта. Цун председателалла харжав Ю. В. Горик.

Депутата Э. А. Памфиловас юха а доладир сессе балха белгалла духьале еш хинна парламентарий дисциплина талхара хьакъехьара дош. Цо предложени елар Съезд йолаялалехьа Лакхехьарча Совета заседанешка депутаташ ахарах йола результаташ кепайоазон тIа араяха, аьнна. Коллегаш цунна раьза хилар.

Председателал деш хиннача А. И. Лукьянова маIача наьха цIерагIа даькъала бийцар кхалнах хьатIадоагIача цIейца — 8 Мартаца.

7 марта депутаташ болх беш хилар парламента комитеташкеи комиссешкеи.

Сессе ший болх дIахо хьоргба СССР халкъа депутатий аргIана йоаца кхоалагIа Съезд чакхъяьнначул тIехьагIа.

СИХХА КIОАРГЛУ БУРУВ

Мехкдаьтта доаллилга ховш техка яьнача майдашкара «Iаьржа дошув» даккхара, тахханза йолча моттигашка из доаллий хьожаш бурув тохара доккхийи бехктокхамеи декхараш хьалхашка латт Малгобекски бурув тохара балхий управлене коллективана. Уж толамца кхоачашдара, мехкдаьтта запасаш тIа-тIа дукхагIа хилийтара еррига шоай таронаш оарцагIъяьхай УБР лаьттан ченаш техкараша. Бурув тохара керда, дикагIйола технологи юкъекхухь, даим яхье хьалхалаттарий опыт шерра йоаржа а еш, цунах пайда нийбайт. Цунга хьежжа башха-дика производственни толамаш а доахаш, пятилетка тIеххьарча шера тIанийца декхараш тIехкхоачашдеш хьабоагIа уж. ДIабахача шин бетта планагIа лаьрхIачул совгIа цар техад 320 метр бурув. Денгара денга ший производственни хьокхамаш дикагIа хулийташ болх беш ба уж укх март бетта а.

Къахьегама овсарле пачхахьалкхен планал тIех дикка лакхъяьй УБР коллективо. ХIара буровой станокаца юкъера лаьрхIача бетта бурув тохара коммерчески сухала задани 3,8 процент тIехкхоачашъяьй цо. Цу керттерча хьокхамах иштта из лоархIаяр боккха толам ба. Бурув тохарга дIабода мах лохбарах, химически реагенташ, утяжелитель, электроэнерги кхоярах укх шера итташ эзараш сомий маьха пайда баьб цо пачхахьалкхенна.

Уж толамаш доахача дизза дакъа а лоацаш, къаьстта дика болх барахи дог гIоздоаха производственни хьокхамаш дахарцеи белгалъяьнна я буровой начальникаш Садаев Руслани Устарханов Абуязити керте латтача бурув деттача бригадай коллективаш. УБР бригадашта юкъе эггара хьалха рапорт делар цар дерригача технико-экономически хьокхамий шин бетта задани кхоачашъярах.

Б. БАШИРОВ.

физически культура Нов. В. М. ЭСЕМБАЕВНА «Нохч-ГIалгIай АССР заслуженни болхло» яха Сийлен цIи яларах дола

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Физически культура даькъе доккхий гIулакхаш карагIдувларахи общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи «Нохч-ГIалгIай АССР физически культура заслуженни болхло» яха сийлен цIи лойла Эсембаев Владимир Мухтаровича — Нохч-ГIалгIай профсоюзий ВДСО «Богатырь» яхача берийкхувшбоагIарий спортивни школа тренер-хьехархочоа.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИИ.

г. Грозный,

1990 шера, 22 феврале.

Арендана—шерра никъ

Эргалоний чотагIа

Наурски района «Красное знамя» колхозе соахкара шу доладелча денз арендни подрядагIа къахьегаш ба берriга кхаш леладераш, дулха хьайбаш кхоабараш. Цу гIулакхо доккхий толамаш а дахийтар. Масала, соахка хIара гектара тIара чудера 40 центнер кIа, хIаьта мукх — 39 центнер, фуалъяьха хьажкIаш — 36 центнер, и. кх. дI. Деррига ялат даьлар хIара гектара тIара 28,1 центнер, план 18,2 центнер йолаш.

Иштта пайда бир колхоза арендас. ХIаьта наха? Кхаш леладеча хIара колхозхочун шера нийца алапи юкъера лаьрхIача 3200 сом хилар е лурчогIа, цул хьалхарча шерашка хинначул 1100 сом дукхагIа. Кхы а дукхагIа алапи нийцар цхьайолча звеношкарча наха. Масала, шоллагIча бригадерча Аюбов Василе кулгалдеча доакъара культураш лелаеча звенона юкъевоагIача хIаране шера юкъера лаьрхIача — 8160 сом, ялат кхедеча Берсанукаев Рамзан керте латтача звенона — 7650 сом, и. кх. дI.

Раьза хилар кердача хьисапе къахьегаш шоашта тIаденача рузкъана дулха хьайбаш кхаьбараш а. Адуев Мохьмада звенерча хIаране бетта алапи 480 сомага дIакхаьчар, хIаьта Кужулов Сайд-Ахьмада — 450 сомага.

— Кердача хьисапе болх вIаштIехьбаьккхачул тIехьагIа иштта дика къахьега сево аьттув лу наха? — аьнна, даьча хаттара жоп луш колхоза председатела Яшуркаев Султан Мовладеявича аьлар:

— Бахьанаш дукха да. Сона хетачох, царех керттера дар да, масала, кхаш леладераш лаьттан дай шоаш хиларах тешар, кхетадар. Царца оттадаьча договорашка хьежжа шоашкара йоагIа продукци колхозага хьаелча боалаш ба уж. Планал совгIа яьккхачун дай уж шоаш ба. Колхоза хьалуш хилча, оаха царна цунах планагIа хьаеннaчул цаI-ах хиллал дукхагIа мах лу. Цу хьале тIатеIIа къахьега а юртбоахама культураш махулла дикагIа хьувкъае а безам хул наьха. ХIана аьлча, хов царна арендагIа болх беш хилча, производстве лоадама дакъа лоацаш боацарашта шоай къахьегамах хьахиннар даа вIаштIехьдаргдоацилга.

— Октябрьски Революце, Къахьегама, ЦIеча Байракха орденаш лелаеча Хасалиев Абдулмажит Халиковичен Къахьегама Сийлен кхоалагIча степена орден лелаеча Бородин Петр Родионовичен кулгалдеш кхаш леладу ши бригада я тха боахаме, — тIатох С. М. Яшуркаева аьнначоа колхоза парткома секретара Мишиев Увайса. — Царна дIаденнад оахаш мел дола лаьтта. Царех хIаранена, агрономаша хьеха ца дезаш, дика довз колхоза кхай хьал, дикагIа хьувкъаргйолаш мича, малагIа культура дIае еза, лаьтта мишта хьаьнде деза. Цудухьа, цхьан хана санна харцахьа а бакъахьа а цхьацца хьехамаш деш цу бригадай балха юкъелелхац тхо.

Кхы а цхьа хIама да. Хьалха, аккордно-премиальни хьисапе къахьегача хана, из е вож юртбоахама культура кхеергйола кха бIаьстан юххье мара малагIа да хацар бригадашта. Цудухьа хьалхе хьажацар лаьтта кийчде. Из бахьан долаш чуэцар хилацар да веларгволаш. ХIанз кхай картограммашка, севооборотага хьежжа хьалхе хIара бригада коллективо ше хьакъоастаду ялат, доакъар, кхы тайпа культураш кхеергйола лаьтта. ТIаккха хIара культура агротехнически башхалоната хьежжа оахаш, эшэшача удобренешца хьаьндеш кийчду из. Масала, укх шера бIаьсти хIамаш дIаювргйола 1949 гектар соахка гурахьа зяба аьхар шинна бригадас. Органически удобренеш дIайихьар кхашка 10 эзар тонн совгIа, лийрхIар 3,5 эзар тонн йолаш.

Гурахьен Iайи къаьстта теркам тIабахийтар техника кийчъяра. Цудухьа февраль бетта иттлагIча дийнахьа кхашкара балхаш дIадоладе кийча яр еррига трактораш, тIехьаювза инвентарь, 80 процент ялат чуэцаш йола комбайнаш.

Мехмастерске коллективо а арендни подрядагIа бу болх. Цига къаьстта дика къахьегаш ба токарь Демченков Георгий, электрик-аккумуляторщик Бахтинов Василий, топливни аппаратура тоаеш вола Супрунов Николай, электросварщик Скакунов Иван, кхыбараш.

— Уж бецаре тха йиш яцар, — йоах мехмастерске заведующе Чильгиев Артура. — Техника тоаеча хана эшача оатхалех кIезигагIа яле 20 процент цар керда хьа а йир, тишъеннарашта реставраци яь метта а оттайир.

Лоацца аьлча, дерriга кийча да кхашкара балхаш дIадоладара.

— Февраль бетта йIайха лаьттача деношка Iай хьаIайна тIоадал соцаяра 300 гектара тIа макхаш даха кхоабир Хасалиев Абдулмажита бригадера механизатораш, — дувц Яшуркаев Султана. — Кхаш ловсар долххаше горох дIае йолаергья.

Иштта мехка толашагIа болча боахамий опыт юкъе а кхувлаш, эргалоний новкъа яьнна къахьегаш хьайоагIа цу колхоза коллектив. Цунгара масал эца деза кхыча боахамаша.

М. ХАМАТХАНОВ.

ДIАДОЛАДАЬД ГОТА БАЛХАШ

Чоалхане хаоттама хьалаш доллаше а дика чакхдаьккхар дIадаха шу Ачхой-Мартановски района «Овощевод» совхоза къахьегамхоша. Баьцадаараш кхедара лостам болаш ба из боахам. Из продукци дIаелар соахка пачхахьалкхенна планал бIаьш тоннаш совгIа.

Цу толамга кхачийтараш ба эггара хьалха Басханов Сайпуде кулгалдеча ворхIлагIча, Тагаева Зулай керте латтача нийслагIча бригадашкара къахьегамхой, хIаьта баьцадаараш леладераш хьанийцача шоай планаш юкъера лаьрхIача 180 — 200 процент кхоачашъяь Хаджиева Совдат, Юсупова Зулай, Мовлаева Кхокха, кхыбараш.

— КIезига дац тха совхоза коллективана соахка карагIдаьннар. Цхьабакъда, пхелагIча, цхьайтталагIча бригадай коллективаша дикагIа къахьийга даларе, из кхы а лакхагIа хургдар, — дувц боахама керттерча агронома Джабраилов Увайса. — Ювцача бригадаша арендагIа болх баь хиннаболлаше а, царна юкъебоагIаш хиннача наьха къахьегам лерттIа вIаштIехьбаккха маганзар цу коллективашта керте лаьттачарна. Цудухьа наха шоашта кулгалде керда нах хержаб укх шера цу бригадашка. Царна тхо раьза а да. Уж нах къахьегама тIера бараш, харцахьа гIулакхаш леладергдоацараш санна дика бовз боахама кулгалхошта. ХIаьта укх шера хьалхашка латта декхараш кхоачашдара цар новкъостал дергхиларах а теш.

Декхараш а зIамига дац. Пачхахьалкхенна дIадала дезаш да 11000 тонн баьцадараш, сом. Оттаяь задани толаме кхоачашъяра махулла тешамегIа хургйолаш лард йолла гIерташ хьа а боагIа. Цу даькъе цхьацца коталонаш а яьхай. Масала, еррига юртбоахама техника бIаьстан балхашта кийчйир 18 февраль хьатIакхоачаш. Кхашка дIайихьай 2,5 эзар тонн органически удобренеш. Цу гIулакхо, хIаьта дика эттача хаоттамо, вIаштIехьдалийтар ший ханнахьа бIаьстан гота балхаш дIадоладе а. ХIанзле макхаш даьха, культиваци яь тоадаьд 380 гектар лаьтта. Цунах 120 гектара тIа моша горошек дIайийнай.

Х. МАГОМЕТОВ.

КПСС ЦК платформа проект ювцаш

Уйла яйта документ

Боккха теркам тIабахийта ювц къахьегама коллективашка парте XXVIII-ча съездага йолча КПСС ЦК Платформа проект. ХIаьта Нохч-ГIалгIай пачхахьалкхен педагогически института общественни Iилмай кафедрай керттерча преподавателаша студенташца цхьана ерригача группашкеи факультеташкеи дувц из партийни документ. Проекта 7 разделах хIаране керттерча, кхоачашъе езача проблемашта. Уж я мохк дIахо дегIаахара, парти кердаяккхара проблемаш, экономически социальнни дешаш.

Платформа проект Iомаеш сайна хетар ала безам ба са. Перестройка дукхагIдола дешаш йоагIаш йола кадраш кийчйича мара кхоачашде йиш йолаш дац. Производствана тахан хIамах дика кхета, дийша болхлой, боккха сакхетам бола кулгалхой эш.

Цу тайппара, мохк дIахо дегIабоалабарах дувцаш, вай эггара хьалхарча аргIан дешар хьеха а кхетам бала а беза школьникашта, кийчбе беза юкъерча а лакхерча а дешара специалисташ. Дикка ха я юкъерча школе реформа, лакхера школа эргаяккха йолаяь.

Бакъда, из гIулакх ледара лел, хIаьта лакхерча образоване хоалуш хувцамаш хиннадац. Цудухьа Платформа проекта тIа цIаькха а оттаду «образоване, просвещене, культура еррига сфера» дегIайоалаяра, «из де лаьрхIа дукхагIа средстваш дIаяхийтара, дешар хьехара а специалисташ кийчбара а дикал чIоагIлакхъяра, хьехархочун сий айдара» декхар.

Школа реформа еш хиларах дика гIулакх а хIана хиннадац, оттадаь декхар толаме кхоачашдара фу де деза?, аьнна, хаттар отт. Из доагIа лакхерча школана а.

Цкъа-дале, проекта тIа нийсса аьннад: «образованега, просвещенега, культурага дукхагIа средстваш дIаяхийта еза». Щеко йоаццаш да школай материальни база ца хилча реформа е йиш йоацилга. Нагахьа санна бераша школе шин, цкъаза кхаь а сменагIа дешаш хилча, фу реформа е йиш хургья? Нагахьа санна школе спортивни база ца хилча, кабинеташка прибораш ца тоъаш хилча, компьютерни техника йоацача фу реформа чакхйоаккхаргья? Цудухьа, сона хетачох, Платформа проекта тIа хаьдда ала деза вложенеш мел хургья, 5 шера йолча хана школаш цхьан смене дешар хьехаргдолча яха еза, вешта аьлча, укх гарггарча хана гIишлош яра еррига средстваш дIаяхийта еза школайи царца ювзаенна а берашта кхетам балара а йолча учрежденейи материальни база чIоагIъяра. Нах чубаха цIенош хьалде йиш яц цига хьалхагIа школеи деша даха ха йоацача берий учрежденеши хьал а яь мара.

ШоазлагI-дале, Платформа проекта тIа оттадаьд хьехархочун сий лакхде деза, аьнна. Вай мехка историчухь хиннад: «Халкъа хьехархо цIаккха а ца хиннача а хила йиш йоацача а тайпара лакха латта веза» яха лозунг! Бакъда, В. И. Ленина ловш хинна из хIама кхоачаш ца хулаш диссад. Хьехархо хIанз хьаьнала къахьегарах материальнии моральнии поощрени яра эггара тIехьарча моттиге латт. Из лоравеш вац лакхе латтача аппарата кулгалхоех, дешархоех, цар дайноаноех.

Новкъа хете а дика специалисташ кийчбе безаш йола педагогически институташ массаза а хилац из де таро йолаш, хIана аьлча ледара я цар дешар хьехара-лабораторни база. Цу хьакъехьа масала доаладе мегаргда вай Нохч-ГIалгIай пачхахьалкхен педагогически институтах лаьца. ПланагIа цхьан студента 14—18 метр кхача езача метте 1989 шу хьатIакхачалца кхаьчар 0,45 квадратни метр мара хилназар. ХIаьта корпус болх бе йолаялийтача 4 квадратни метр гаргга хилар из. Индустриально-педагогически факультета 20-нел совгIа йолча лабораторей мастерскей цхьаккха а йоагIаш йола помещени яц.

Платформа проекта юкъеяхьа са безам ба ер предложени: **«Хьехархочун сий айде» яха дешаш дашха, «из сий лакхдара никъ» дIаязбе, дукха квартираш хургйола ведомственни цIеношхьаддеча цигарча школе болх беча хьехархошта коттеджаш хьалъелга юкъедахьа, цIена а йаьххача хана а къахьегарах къаьстта моральни поощренеш елга оттаде.**

Г. ЦЫГАНКОВ,
Нохч - ГIалгIай пачхахьалкхен педагогически института дешар хьехара балха проректор доцент.

Бехктокхаме декхар

Наьсаререча райсобесе (заведующи М. Цороев), наха баркал оалаш ба сурта тIа шоана гуш бола инспектораш Кукурхоева Мареми (аьрдехьа) Муснева Хьаваи.

Марем йоккха опыт йолаш специалист я. Сиха а дакъха гIалат доацаш а кийчду цо пенсе ваха кийчлуча сага эшаш дола каьхаташ. 30 шу совгIа ха я цо из болх бу.

Хьава — йоккхагIйола инспектор, ханага диллача Марема йоI хила мегаргйолаш а я. ХIаьта а Марем духьала яц. цул совгIа, дика а хет из шоай «тхьамада» йолаш. Теоретически а практически а чIоагIа я цун профессиональни лард. 1980 шера Армавире юридически техникум яьккхай цо. Цул тIехьагIа Челябинскеи Ленинградеи квалификаци лакхъеча курсашка дешаш хиннай. Ше укхаза, района собеса болх тоабе, аьнна, хьахьожаеча хана вай республика соцобеспечене Министерстве йоккхагIйола инспектор йолаш Хьавас болх бу 6-гIа шу дар.

Дукха эргалонаш яьй цо укхаза ше еча денз, вIалла ца хиннача тайпара кIезигъеннай наьха жалобаш. Собесовцаша гIулакх ду нах а кIезига бац районе — 6000 пенсионер ва укхаза цар теркам эшаш. Цул совгIа, хIара кIира пенсе водача кердача 15—16 сага каьхаташ а кийчду. Атта гIулакх дац из, хIана аьлча, каьхаташ харцахьа яздаь а хIаьта йоазув нийса ца деш а дукха моттигаш нийслу. ТIаккха массанахьа а организацешка, предприятешка, учрежденешка дIа-хьа ухаш а запросаш еш а уж гIалаташ чакх ца дувлийта хьажа беза цар.

— Хьава тхо долча хьожайича денз дикка тоабелар тха болх, — йоах собеса заведующес. — Цул совгIа, дикка хьехам лу цо шийца болх беча зIамагIбараштa.

Иштта диканца йийцар Хьава а Марем а са къамаьл хиннача дукхача пенсионераша.

М. ЗАНГИЕВ,
тха собкорр.

Автора сурта тIа: М. Кукурхоеван Х. Мусневан аргIанарча пенсионера каьхаташ кийчдеш ба.

ГIалатвала бокъо яц

1984 шера Ставропольски медицински институт тIаккха интернатура яьккхачул тIехьагIа Сунженски районе болх бе хьожаву къона специалист — лор Хасанов Абдула.

Медицински говзал Iомаеш вола саг ший тайпара теркам болаш хила веза. ХIана аьлча, чоалхане я сага организм. Иштта чоалхане а хала а ба лора болх а. ГIалат вала йиш яц цун.

Хасановца болх беш болча лораша чIоагIа дика могаву из. Эздел, сабар долаш саг ва къона лор. Цо ший керттера декхар лоархI унахошта боагIача тайпара теркам белга. Эггара лоархIамегIа да унахочунга хоза дош аларца цунна сатем бар. Хозача дешо цкъаза йолча хана дукха а дикагIа дарба ду цамогаш волча сага.

Сунженски района Орджоникидзевское яхача станица районни больнице хирургически отделене операци а яь улар итт бера нана Махлоева Фадиман. Цо аьлар: «сона сов шорг дIадоаккхаш операци яьй Хасановс. Цо со лечара яьккхар, цул эздел долаш саг сона бIаргавайнавац. Вешийна а хетаргдацар сох кхы чIоагIагIа къа. Шийна ховш йола говзал тIа яхийта сога хьажар из лор. ГIанахьа а тIехь баркал оал аз Хасановна». Къамаьла юкъе ера Блохина Матрена Алексеевна. Из дукхача шерашка Ассински консервни заводе болх баь саг я. Дукха бовз цунна нах Матрена Алексеевна чIоагIа раьза я къоначa лора.

— Унахой дегаза ца хеташ, ший мукъа ха а тIехьа больнице цамогаш болча нахаца йоаккхаш ва Хьасанов, — аьлар цо, — из санна бола лораш дукхагIа баларе дика дар. Iимерза саг ва из. Лазар сихденна со хьайоалайир больнице, кхераме хийтар сона урса кIала йижа, хIаьта лор а вар зIамига, иштта хийтар-кх из сона. Са дагар дар кхетадича санна лоро аьлар: — Матрена Алексеевна, операци е кхувргда, хьожаргда вай вешта дарба де. Операци е йизар, бакъда сона шийх тешам болийтар къоначa лоро. Операци дика чакх а яьлар. ХIанз со могаш я. Дег тIара баркал ях аз Хьасановна а кхы дIахо укх чурча лорашта а.

Йоккха опыт йолаш, районе меттал республике а тIехьа бовзаш хьехамчаш ба Абдулаца болх беш. Шийна ца ховш е ца кхетадеш долча хIамана царца дагавуьл из.

— Са лорий говзал лакхъялара бахьан да боккхагIбараша сона массаза а ду новкъостал, цар бу хьехам, — йоах цо.

— Дика хьехамча ва дукхача шерашка Сунженски районни больнице болх беш вола Абакаров Арслан Расулович, иштта Панфилова Галина Федоровна, — йох Хасановс, уж хиннабецаре сох визза лор ца хила а мегар, аз царна баркал ях.

Т. МАЛЬСАГОВА.

ЦIАЬХХА ЯЬ РЕЙД

Цу сайрийна КПСС Грозерча горкоме вIашагIкхийттача партийни болхлошта, активисташта, цхьаццайолча организацей викалашта шоаш сенна гулбаьб ховш дацар. Горкома шоллагIча секретарас Майрбек Эльсиевич Баймурадова хоам бир царга, горкома соцамагIа цхьан шин дийнахьа е лерхIача рейда комиссещца уж болх беш хургба, аьнна. Дукхача хана денз леткъаш ба города къахьегамхой райисполкомаша, аэрофлота кассаша, тикаша беча балха. Из тахкара еш я, аьлар цо, из рейд.

ВIашагIъелла ворхI комисси шоллагIча дийнахьа болх бе йолаелар. Къаьстта дукха болх бар наха ссудаш телар тахка декхарийла хиннача комиссе болхлоша бе безаш. Эггара хьалха райисполкома каьхаташка, цул тIехьагIа банкай каьхаташка хьажа безаш бар уж. Цул тIехьагIа ссудаш ийцача наха цу ахчах фу даьд хьажа безаш а бар.

Дуккха гIалаташ а кхоачамбоацараш а гучадаьлар царна Старопромысловскии Октябрьскии сбербанкашка. Иштта, Старопромысловски сбербанка, наха цIенош хьалдара енна ахчан лимиташ, дукхагIча даькъе цIенош эцача нахан бешамашка цIенош деча нахан дIаеннай. Цул совгIа, йолаш йола положенеш телха а еш, хьалха деннача ахчах отчет а ца яйташ, шозлагIа а ахчаш тийннад. ЦIа хьалде проект а смета а йоацаш 20 эзар сом деннад Б. Хашагульговна. ДIадахача шера 34 сага кредиташ еннай сбербанкас, царех кхойттанега льаттан участок енна хиларах райисполкома справкаш мара кхы документаш хиннадац. ЦIена маьхал 7 эзар сом совгIа ахча деннад Я. Вараевайна. ЦIенош эца лаьрхIача наха, цу цIеной мах чIоагIбеш БТИ справкаш а йоацаш ссудаш тийннад. 1989 шера цIенош эца 124 эзар сом дIайийцача ворхI саго хIанз а уж шоаш ийца хиларах справкаш дIаеннаяц. Шоаш тела кредиташ мичахьа дIадахад тIахьожам лоаттабац сбербанкай болхлоша. ХIаьта цунах доккха зе хул. Иштта, «Илли» яхача кооператива 150 эзар сом деннад Октябрьски промстройбанко. ХIаьта цу ахчах шийна шиннахьа цIеноши машени ийцай кооператива председатела Джабраилова.

Ховш да, мел ира латт вай республике нах фусамашца Iалашбара проблема. Цу хьакъехьа дукха леткъ къахьегамхой. Из гIулакх тохкаш хиннача комиссес гучаяьхар, социальни нийсхон принципаш толхаяь моттигаш. Масала, Октябрьски районе конфискаци а яь нахагара дIадаьха цIенош, вIалла аргIа йоацаш, налоговни инспекце начальника В. Феденкона дIаденнад Октябрьски райисполкомо. «Чеченингушстрой» яхача организаце лостам боацаш леладу нах фусамашца Iалашбара гIулакхаш. Фусамаш эшаш барий спискаш хайнахьа чIоагIйиц профкомо. Нах учете дIаязбара ха заявленена регистраци яьр ца а оттаеш, цу заявлене еIа язъяьр увттаю. Вахара хьалашка а ца хьожаш, учете дIаязбаь нах ба организаце.

«Сакля» яхача тика болхлоша, шоашта кхоачача мебелах кхоалагIа даькъа гаргга яр аргIа а йоацаш йохкилга гучадаьккхар цига хиннача комиссес.

Кооперативни таксеша беча балхага хьожаш хиннача комиссе доакъошхоша а дуккха кхоачамбоацараш гучадаьхар. Масала, Ш. Хаджиева бала боагIача маьхал совгIа 5 сом даьккхар пассажирашкара, У. Машева 3 сом даьккхар. Цул совгIа, пассажираш лелабе бокъо а йоацаш, еха спидометр а йолаш вар У. Машев.

Дуккха кхоачамбоацараш дар «Аэрофлота» кассашка а. Билеташ дохкара отчеташ хайнахьа еш яц цхьаболча кассираша. Антоненко, Барахоева, Хаматханова, Шапошникова болх беча кассашка 52 сома гаргга ахча тоъаш хиннадац.

Кхоачамбоацараши гIалаташи гучадаьнна болхлой бехктокхаме озаш ба. Масала, бехктокхаме эзай Старопромысловски сбербанка управляющи Л. Винокурова, цун заместитель В. Дидигов.

Торгови сфере лостам хилийтара къовсам лоаттабе декхарийла я, тIеххьарча хана вIашагIъехка болхлой тIахьожама группаш. Амма, цар балхага хьожаш хиннача комиссес гучадаьккхад цхьайолча профсоюзни комитеташа уж группаш вIашагIъехкаш ца хилар. Электроремонтни заводе, Заболотного цIерагIча типографе, «Чечингражданпроект» яхача институте, «Грозненское» яхача ДРСУ, «Грозгипронефтехим» яхача институте, «Грознефть» яхача объединене болхлой тIахьожама болх тоабара хьакъехьа деш хIама дац.

Иштта цIаьхха рейдаш елга дика гIулакх да. Комиссешта юкъе хинна нах шоайла бовзаш ца хиларах озабезамаш бе аьттув бацар, техкача организацешка а кийчо е ха яцар. Каст-каста цу тайпара рейдаш еш хилча, социальни нийсхон принципаш телха ца яйта а зуламашта никъ бехка а дикагIа вIаштIехьдаргда.

Ч. МАНОЛИС.

Аьттув балба хьа, Хьади!

Грозненски № 4 йолча маьхк еча завода болхлойи кулгалхойи доккха тешал тIехьа долаш я кочегар Арсункаева Хьади. Цунна дукха совгIаташ, сийлен грамоташ, ахчан премеш тийннай, «Пятилетка ударник» яха сийлен цIи хьожаяьй цунна массехказа. Завода болх боагIача боарамагIа дIабахар дукхагIча даькъе шийх тийша долга дика кхетадеча Хьаде даим нийса лелаю котельне режим. Ткъаь шера Iоаьча йоккхача опыто дика новкъостал ду цунна из де, дика йовз цунна ше хьожаш йола оборудовани. Цун балха тIа цхьа бахьан а ше шек йолаш гIулакх нийсделча, сиха оарцагIйоал.

Х. Арсункаева дукхаза хийржай завода профкома члена. Цу балха тIа хьинаре къахьег цо.

Грозерча маьхк еча заводашка арахецача продукцех дикагIа лоархIаш я цар коллективо арахецаш яр. Из толам баккхийтара кIезига къахьийгадац Хьадес а. ЦIеней диззан кхоачашду цо Октябрьски райисполкомерча новкъостий суда председатела декхараш а. Нийсхонца итташ дешаш къестадаьд из керте латтача новкъостий судо. Цхьа моттиг нийсъеннаяц гIалат даьлар шо, аьнна, судах а цун кулгалхочох а наха бехк баьккха.

МоллагIвале а, доагIаш дар юхь-духхьал дIаоал Хьадес. Цудухьа завода беррига болхлой раьза а ба цунна.

К. БАШИРОВ.

СУРТА ТIА: Х. Арсункаева.

А. КЫЧИКОВА сурт.

Хьал тоалуш да

Малгобекерча № 20 йолча школе со духхьашха кхоачаш вацар. ДIабахача октябрь бетта цу школера хьал геттара воча а даьнна, школа хьалха хиннача директоро яь нарушенеш гIожа я аьнна материал хилар «Сердало» газета тIа.

ХIанз цу школе керда директор ва. Из зIамсаг цу лоархIамеча балха этта дукха ха еце а укх деношка МагIалбике волаш цу школе эттар тха корреспондент.

...Хувцамаш хиннилга гуш да. Керда хьекха басараш, тоадаь ков, лагIаш, вешта аьлча, кIезиг-дукха школана тара лестай из. Бакъда, еррига ремонт-м хIанз а чакхъяьннаяц. Тоа ца еш латт спортзал, цун дерриrа нйнаш хувца дезаш да. Иштта яр из соахка а. Цу йIаьхача хана маха тIаоттабалла хIама хувцаденнадац укхаза.

Цу тайпа халонаш дIаяьннаеце а школера хьал меттадоагIаш латт. ХIанз директор вола Котиев Султан-Гири ший болх безаш а из бовзаш а саг ва. Директора декхар цо кхоачашду дукха ха еце а цхьадола хIамаш карагIдаьннад цунна. Эшаш йолча мебелаца Iалашъяь хоза тоаяь дIаоттаяьй ши класс. Кхы а шиъ Iалашъе мебель эцаргйолаш я.

Иштта ворхI эзар сома маьха хиллал тайп-тайпара дешара а гойтара а пособеши книжкаши, кхыдола школана хьалхарча даькъе эшараши ийцад цо. ЧIоагIденнад шефашцара бувзамаш а. БIаь тума хьожадаьд УБР-о (начальник н. Темираев) укх школа хьалхарча аргIах эшашдар Iалашде аьнна. Цу организацес, цул совгIа, шийна декхар тIанийцад спортгородок еш новкъостал дергда аьнна. Городока схема а кийча я. ЙIовхал хьаэттача дIадоладе лерхIаш да уж балхаш.

Халонаш йоацаш а висац къона директор. Эггара хьалха С.-Г. Котиева белгалдаьккхар да дешара книжкаш геттара тоъаш дац, аьнна. Ахча хилча а уж хьаэца моттиг яц. Школе хиннараш тишденнад. Уж леладара лаьрхIа ха мел йIаьха мара ца хиларах массехк шера тIехьаяккха езаш хул.

Хала меттайоагIа дисциплина. Шин-кхаь шера цу гIулакхага хьожаш а из дош теркалдеш а саг хиннавац школе. Цудухьа бераш а хьехархой а шоашта ловра де Iемаб.

Хинна-м хиннаб укхаза шоай декхар цIена а тIехдика а кхоачашду хьехархой. Бакъда, гонахьа боаллача кегаро уж бIаргаго таро хилийтацар. Тахан уж хьалхарча мугIарашка ба. Из а къонача директора котало я, цу тайпарча хьехархошта хьалхе дIаяла гIерташ ва Котиев.

Цхьабакъда, халонаши кхоачамбоацараши цIендаь дIадаха вIаштIехьдаьннадац. Цох тамаш елга а дац. Цу тайпарча коталонна кхы а ха езаргья. Школа директоро Котиев Султан-Гирес дувц:

— Со харцахьа хеташ ва керда хьавенача кулгалхочо фуд-малад тахкалехьа шийна хетар оттаде волалулга. Мичча бесса хиннадале а укх школе ший вахар, ший тайп-тайпара коллектива юкъера бувзамаш хиннад. Дерригаш а дохаде йиш яц уж. Хьалха денз шоай дика опыт а педагогически коталонаш а йола школа я ер. Цудухьа уж коталонаш юхакхачийтар тха керттера декхар да. МагIалбикера № 20 йола школа пхи-ялх шу хьалха укх ерригача районерча хьехархошта бокъонца йола опыта ганз яр. Из ха юхакхачийта а ловра тхона. Оаха лаьрхIад эггара тIехьара методика тхоай школе лелае. Цунца дувзаденна компьютерни классаш хьаела лерхIаш да тхо.

Вешта из-м тIехьагIа хургдола хIама да. ХIаьта тахан эггара хьалха эшашдар — школа оформлени яр. Даьсса да тха дерригa пенаш. Цудухьа школе эшаш йола «йIовхал» хилац берашта. Къулбаседа хIиричен художественни фондаца договор язъяьй оаха цу хьакъехьа балхаш цар дергдолаш. Эшаш дола ахча лаха а хьожаргда тхо.

Сона хетачох, — йоах школа директоро, — цаI-ах—ши шу даьлча вIалла йовзаргйоаццача тайпара хувцалургья школа. Из де низ ба тха коллектива.

Ж. БОГАТЫРЕВ,
тха спецкорр.

Мишта Iангара доах хьайбаш

Коталонаши балаши

Соахка хьайбаш леладераша баьча балха итогех КПСС райкомо, райисполкомо, «Сунжа» яхача АПО болхлой профсоюза президиумо хьалхара моттиг «Победа» яхача колхоза хьожайир, хIаьта шоллагIа — Ленина цIерагIча, кхоалагIа — Кирова цIерагIча колхозашта. Фермашта юкъе яьржача социалистически яхье котало яьккхар лаьрхIар XX партсъезда цIерагIча колхоза цхьоалагIа ферма, хIаьта «Путь к коммунизму», XIX партсъезда колхозий хьайбаш леладераш во болх баьраш, декхарех лоархIа ца баьраш санна бийцар.

— Раьза йий хьо цу соцама? Хьона хьайна фу хет? — аьнна оаха шийга хаттар дича XIX партсъезда цIерагIча колхоза шоллагIча фермана кулгалдеча коммуниста Толмачева Людмилас укх тайпара жоп делар:

— Соахка хьайбаш леладерашта юкъе яьржа хиннача яхье котало яьккхараш санна белгалъяьхача коллективашкара къахьегамхоша во болх баьб, аьнна ала ялац со. Дика да цар хьокхамаш. ХIаьта а раьза яц со района кулгалхоша яьча итога. ХIана аьлча, хьажал шо шошоаш. Масала, хIара кхоабача Iаттагара яьккхар йийцача Ленина цIерагIча колхозо — 440 килограмм, Кирова цIерагIча — 486 килограмм кIезигагIа шура яьккхар тха боахаме гIолла хиннначул. ДIахо. Тха фермо план 3500 килограмм йолаш, хIара кхоабача Iаттагара 3772 килограмм шура яьккхар, хIаьта яхье хьалхара моттиг хьожаяьча XX партсъезда колхоза цхьоалагIча ферме — 3464 килограмм. Цунна енна 500 сом преми тхона йоагIар. Цу тайпара харцахьа соцам барах чIоагIа хала а хет тха коллективерча наха.

Со мутIахьа ва цо дийцачунца. Цул совгIа, КПСС райкома, райисполкома «Сунжа» яхача АПО кулгалхошка хаттар де безам ба: хьайбай продукци яккхара а йохкара а план цхьан е вокх боахама дIадахача а укх а шерашка фу лаьрхIа, мишта оттаьй?

Хьайбаш леладерашта а специалисташта а ховш ма бий вIаши бола укх тайпара бувзам: планагIа дIаяла еза шура лоархI шера яккха йиш йолчох 85 процент. ХIаьта хьаэцаргья вай, масала, Л. Толмачева керте латта ферма. Соахка цхьоалагIча январе 435 етт бар цига. Царех хIаране шера 3500 килограмм елча (иштта яр енна план) ерригa а яц 1522 тонн мара. Иштта из доллаше а района кулгалхоша ферма коллектива хьалхашка декхар оттадир пачхахьалкхенга 1500 тонн йохка, аьнна, яьккхачох 85 процента кхоачаш 1295 тонн мара йоаццаше а. Цу тайпара, Iасилгаш кхабара зоотехнически нормашка хьежжа, яьккхачох йита езаш хиннача 15 процент, е 227 тонн шурах 205 тонн пачхахьалкхенга йохка йийзар. Лоацца аьлча, иззала шура йоацаш дита дийзар Iаьсий. Цу хьале дувца дезий царех дика шинараш хьалкхедарах а царца доахана Iул тоадеш къондарах а? ХIаьта АПО специалисташа хадданза дIадех из гIулакх, этта сурт шоашта геттара дика довззаше а.

Соахка цхьоалагIча январе хиннначул, укх шера цу денга диллача ферме доахан кIезигденнад. Цунах дар дика ховш да районе. ХIаьта а план еннай цу коллективана укх шера а пачхахьалкхенга 1500 тонн шура йохка, аьнна. Из кхоачашъяра хIара кхоабача Iаттагара 4 эзар килограмм совгIа шура яккха езаргья.

Ховш да, планал совгIа пачхахьалкхенна дIалуча шурах шозза хIана дац, аьнна дукхагIа ахча лулга. ХIанз эттача хьале дагтара къахьеггаше а заданел дукхагIа из йохка вIаштIехьдалац цу коллектива. Соахка планал совгIа яьккха 140 тонн а Iасилгаш кхабара дIаяхийта йийзар. ХIара шера иштта из нийслуш хуландаь, хьадечох доагIар хьа ца кхоачандаь новкъа да наха.

Колхозашта керте латтачар, цига къахьегачар, уж паргIатта болх хьабе ца буташ, цар «къамаргаш лувцар» мара аьттона даь хIама дац хIанзалца хьа района кулгалхоша. Из политика, озабезам бар хIанзарчоа дIахо дIахьош а я командно-бюрократически система.

Белгалдаккха доагIа, вай ювцача ферме а хьайбай продукци алсамъяккхара наьха балхацара безам совбаккхара, кхычар масал эца йиш йолаш, дукха дика гIулакхаш чакхдоахалга. Иштта, соахка баьча балха итогех районе хIара кхоабача Iаттагара 4000 килограмм шура яьккхара дояркашта юкъе хьоайир цу ферме шиъ а: Муцольгова Алла Васильевнеи Хирьянова Нина Антоновнеи. Мадарра аьлча уж шиъ а йоацаш йиъ я. ГIулакх миштад аьлча, хIаранена юкъе 40 етт а болаш цхьа доахана группа шин дояркас лелаю цу ферме, цхьан дийнахьа цхьаннеи шоллагIча — шоллагIчои болх а беш. Цу гIулакхо вIаштIехьдоалийт ди даьлча царех цхьаннена мукъа хила а паргIатта салаIа а. Из бахьан долаш лакхлу цар къахьегама овсарле а. ХIаьта Муцольговаси Харьяноваси санна, хIара кхоабача Iаттагара 4 эзар килограммал дукхагIа шура яьккхар соахка царца цхьана болх беш болча дояркаша Шестакова Валентина Николаевнаси Хирьяновай йишас Елена Антоновнаси. Вешта, цхьан цIагIарча наха цхьан доахана группана доал деш кхы а моттигаш я ферме. Масала, Посохова Любовь Александровна ший йишийца Таисайца, Маркова Елена Антоновна йиIийца Антонинаца леладу доахан. Цу хьале хьайбашта махулла дикагIа доал де гIерт хIара саг. Кхыча тайпара аьлча, доахан дезала арендагIа леладеш санна хул. Цудухьа дика да хьокхамаш а. Масала, Посоховасеи цун йишасеи соахка хIара кхоабача Iаттагара юкъера лаьрхIача 3875 килограмм шура яьккхар хIаране, хIаьта Марковаси цун йоIой — 3704 килограмм.

— Укх шерара планаш йоккхий яле а царех тхоаш лоархIадергда, аьнна хет сона, — дувц Л. Толмачевас, — хьалхашка латтача декхарий хьакъехьа оаха даьча хаттара жоп луш. — ХIана аьлча, оахош хьалкхе а даь соахка осеменени яьча шинарех июнь бутт хьатIакхачалехьа 33 дахкаргдолаш да, хIаьта шу чакхдалалехьа уж бIаьннега дIакхоачаргда. Цу къонача доахана юкъера толашагIа дола, хIара дийнахьа 10 килограммал кIезигагIа йоацаш шура луш дараш хьа а къоастадаь, царца тхоай Iул тоадергда оаха. Дисараш кхыча боахамашка дохкаргда. Иштта ду хIара шера. Воча шиннена меттел дика цхьа етт кхаьбача пайданегIа хул тхона.

Цу тайпара, шура яккхарга дIадодар махулла лохде гIерташ хиларо аьттув балийтар коллектива, соахка ехкача продукцех керттерча алапел совгIа кхы тIа а 36 эзар сом ахча эца.

— Цунца цхьана, — дувц Л. Толмачевас, — цхьа хIама да тхона къувлаш. МоллагIа бахьан даьккхе, массехана санна оаха дIаеннача шурий кIезигагIа дале йолчул 0,1 процент хьоанал тIерайоаккх тха молзаводе. Из лоадама хIама дац, аьнна хеталургда. Цхьабакъда, тха фермана цунах шера хьаIов кIезигагIа яле 45 тонн. Кхыча тайпара аьлча, иззала тIерайоал. ЛархIа хала дац цунах планал совгIа молзаводе мел даьтта доаккх, тхона из тикашка дукхагIча даькъе гуш деце а. Наггахьа мара хилац тикашка шампунь, хIамашютта порошок, когагIирс.

Цу тайпара фермай кулгалхой, хьайбаш леладераш леткъаш дукха нийсвеннав со. Тикашка эша дефицитни тovараш хилийта карагI ца дала а мег. Цхьабакъда, молзаводе леладер юхасоцаде низ дIакхоачаргба, аьнна, хет района кулгалхой.

Э. ТОЛМАЧЕВ.

Иштта лехаш хул барт?

«Кунакаша массаза а барт лохаргба,...» яхача статьях

Іуйрнйна радио чу гІолла кепайоазон чулоацамах дувцача хана 5-ча марта арадаьннача «Правда» тІа «Кунакаша массаза а барт лохаргба» яха гІалгІаштеи хІираштеи юкъерча гІулакхех лаьца статья кепатехай, аьнна, хьакхвйкадеш хезача денз из газет хьакхачарга чІоагІа сатувсаш Іийра со. ХІана аьлча 1934-ча шера къаманга хаьтта хІама а доацаш, ГІалгІайчен автономи дІаьккхалга а из юхаметтаоттаяр хьадехаш долга а берригача мехка гІолла дІадаьржалга ховш доландаь хетаделар: лоаллаха дахаш долча шин къаманна юкъера гІулакх бокъалгахьа даккха ловш, «Правда» яха бехктокхаме цІи лелаеча газето цу хьакъехьа шин лоархІам бола дош аьнна хург ма дий. Кхыдар дагадохилга а дацар, ювцаш йола статья цу газето оалаш дола духхьашхара дош хилар теркал дича хІаьта а.

Статья тІа йола газет хьакхаьчад, из йийша а яьннай, цхьабакъда, «кунакашта» юкъе барт бара до юкъехьош дола дакъа из масайттазза Іойийшача а тучадоалаш дацар. Къаьгга гуш да кхыдар: вай боккхача мехка меттел, дунен эггара гаьнагІа ухкача моттигашка а дІакхоачаш долча газета корреспонденташа А. Грачева, В. Халина дІакхайкадаьд, шоай цІаккха а ца хинна мохк хьаба, яхаш, гІалгІаша лоалахой хІирий гІийла хьувзабу, аьнна. ДІадиллача а хьадиллача а, хозача дешаех йкаьла баьча гома юкъера хьакъедаш дар из маІан мара дац!

Статьях бола тешам геттара лаьгІбала болалу цун хьалхара дакъа Іодийшаь воаллачара денз; дуккхача шерашка вІаши дика баьхача гІалгІаштеи хІираштеи цатоамаш дувла доладалара бахьанаш авторaш къобастаде болабелча денз. Царна хетачох, цун бахьан — укх тІеххьарча хана гІалгІаша шоай хьакъехьа йола «исторически нийсхо меттаоттаяр» цІаьхха хьадийха хиларах латт.

Вайнах шоай мехка цІабаьхкача дийнахьа денз гІалгІаша из дош Іо ца дуллаш гІеттадеш долга ца ховш вац соахка сентябрь бетта Грозне чакхъяьккхача ГІалгІай къаман II-ча съезде шин дийнахьа хинна А. Грачев.

Иштта дІаболабеннача авторaша кхы дІаьх ца деш, гІалгІаша хьадехаш дар кІал исторически кІийле йолаш долга хьахьокхара Іилманца йолаш йолча дуккхача фактех цхьаккха масал а ца доаладеш, вокх оагІонна — хІирашта дош дІалу. ХІаьта цу вокх оагІонга цар ладийгІачул тІехьагІа, «Правда» дешача миллионаш болча наха дуккха хІамаш довзийт.

Цкъа-дале, гІалгІаша ах хьаехаш йолча Орджоникидзе городе из Іойиллача денз эрсийн хІирийн мара бахьабац, йоах газета тІа. Духхьал 1923-ча шера яьча переписа тІа «духкагІча даькъе дезалаш боаца, городе болх лаха баьхка нах ба», йоах цига ваьха 500 гІалгІа. Из иштта дац. Газета тІа дІаьхдаь Іилман дешаш дувца моттиг ца хиларах, могадергда вай царна 1974-ча шера арадаьнна Москверча историка Н. Г. Волковай «Этнически состав населения Северного Кавказа в XVIII — начале XIX века» яха книжка дешилга. Цу тІа цхьаккха шеко ца юташ хьахьокх, 1784-ча шера эрсаша Владикавказ яха крепость (хІанзара г. Орджоникидзе) юллача хана цу моттига уллув яьдараш духхьал гІалгІай, мара юрташ ца хиннилга. Из бакъдеш дола документаш, Іилман балхаш хІама ца эшшаш ши бІаь шу хьалха а арадийннад! Из дерригa авторашта кІезига хете, вайга долаш да царга дІахьокха паччахьалкхен центральни архивашкара кепатоханза дола цу заман итташ документаш а.

Цу документаша дувц шоайла мел чІоагІа бувзамаш долаш хиннаб крепоста гонахьарча гІалгІай юрташкара нахи цун гарнизони. 1786-ча шера эрси командованес крепость дІа а яьккха, 1803-ча шера из юхаметтаоттаяьчул тІехьагІа, Владикавказ яхача чІоагІаленна уллув баха ховша пурам лу хІирашта. Эрсий эскар цига юхакхаьчача, итташ шераш хьалха санна, цигара цхьаннахьа дІа а хьа а ца бохаш «Большие и Малые Ингуши», аьнна, эрсий документашта тІа цІи йоаккхача Шолжа йистеи ГІалме йистеи (Владикавказа хьатІа а отташ) яьдача дуккхача юрташка бахаш хиннаб гІалгІай.

Цу гаьнарча ханашка денз шоаш бахача лаьтта хьахиннача крепостаца а тІехьагІа городаца а дерригa экономически культурни вахар дувзаденна даьхад гІалгІай халкъ. ВІалла бакъдац 1923-ча шерага кхаччалца гІалгІай цу городе баьхабац, аьлча. Хьаэцаргда вай 1875 шу. Цу шера Владикавказе ваьхав 74 гІалгІа («Терские ведомости», 1876, № 41). Уж дукха ба оалилга дац. Цхьабакъда, бусалба ди лелабу лоаман къамех болча наха уж городера бахарга буга никъ атта хьабелаш ца хилар теркалдича, кІезига а бац.

Укхаза белгалдаккха доагІа, Къулбаседа ХІирийчен цхьабола историкаш, статистиках, «говза пайда» эца ховш болга. ХІаьта, ма-дарра аьлча, цар йерргІа хьабаьхнаб ювцача статья авторaш а. Масала, соахка 21-ча июне арадаьннача «Социалистическая Осетия» яхача газета тІа йоалаяьй 1851-ча шера Владикавказе 883 хІинре ваьхав яха цифра. Цхьабакъда, из цифра белгалъяьккхараша дувцац 1875-ча шера цу городе баьха хІирий 324-нега кхоачаш малагІча бахьанагІа кІезигбеннаб. Из кхетадара дагадоха деза: 1851-ча шера цу хана крепоста ранге хиннача Владикавказе бахача нахаца статистико цхьана лоархІаш хиннаб, цох дІахотта а енна иллача (1803-ча шера хьахила йолаеннача) хІирий юрта мел баьха нах. Владикавказа ши верста мара гаьна йоацаш илла Темурково яха гІалгІай юрт а санна, 1850-гІа шераш чакхдалалехьа из юрт дІаяьккхача, кІезиглу Владикавказера хІирий а.

Цул совгІа, кхы цхьаькха а да теркалде дезаш: 1901-ча шера хІирий историка Г. Баева белгал ма даккхара, 1893-ча шера денз паччахьалкхен указагІа, бусалба ди лелабу лоаман къамех кхыбола нах санна, городашка баха чубуташ хиннабац гІалгІай а. Цу тайпара, говзаме «статистически ловзараш» леладерий дог Іобадеш да Владикавказе 1923-ча шерарча переписа тІа мара гучабалац гІалгІай яхаш «Правда» авторaша яздаьр. Цунца дужаш да ГІалгІай автономни областа партийни, советски административни органаш хІанз Орджоникидзе яхача городе «ханна» мара дІанийсъяь а хиннаяц, цар цига дукха ха а яьккхаяц, яхаш цар яздаьр а. 1924-ча шера цу городах шин автономни областа юкъара столица ярах дола ВЦИК-а документаш хала лаха дезарех мичад, цар тІа ГІалгІайчен автономни областа органаш «ханна» дІанийсъяь хиннай е из гІулакх кхыча бесса къоастадаь хиннад, шоаш дувцача кхыдолча исторически «бакъдарашка» санна моллагІча йоаккхача библиотеке хІанз мукъане хьажа безар шоашта тешшаме ховш доацар, вІалла шек а боацаш, миллионаш болча наха дІадовзийтара оарцагІбаьнна А. Грачеви В. Халини.

Дукха хало йоацаш гучадаргдар царна «вокха оагІоно», вешта аьлча хІирий информатораша, Пригородни района истори бакъдолчоа геттара гаьна долаш шоашта довзийталга а. Масала, «Правда» тІа язду Пригородни район гІалгІай лархІа йиш яц, хІана аьлча уж цига 1921-ча шера «Сталина лоІамагІа» казакаш станицашкара арабаьхача мара кхьачабац, яхаш. Цул тІехьагІа, 1944-ча шера казакашта хиннар а хинна, гІалгІай лаьхкача «мукъадаьнна лаьтташ хІираша дІалаьцад», йоах газето. Шоашта тІакхаьча бала сов дукха бувц оаша, яхаш санна, журналисташа гІалгІашта дагадохийт, масса эзар хІиречоа 1937—1938-ча шерашка репресси яьй а царех масса саг Даймехка тІем тІа вийнав а.

Из тІеххьардар харц дац — цу халача ханашка мехка дерригача халкъашка санна, хІирашка а йоккха сагатонаш кхаьчалга ца ховш-м саг ГІалгІашкахьа а вац. Цхьабакъда, кхыбараш санна, цу гІайгІахи балехи гІалгІай а кІалхар ца баьннилга, цул совгІа, боацача бехкагІа 13 шера лайнача Іазапах итташ эзараш вайнах байнилга белгалдаккха моттиг кораяьц лоалахашта юкъе «барт бенигат а даь», шоай статья дІайолаяьча «эрсий журналисташта».

Дале а, из хІанз дутаргда вай. Кхы а новкъагІа да даьрача човна тІа тух тІа хьерцара хьисапе харц а йоахаш, Пригородни районерча юртий историех дувцар, уж 1921-ча шера денз 1944-ча шерага кхаччалца мара гІалгІай хиннаяц, яхаш яздер.

Вай лакхе белгал ма даккхара, XVIII-ча бІаьшерене эрсий эскар цига кхачалехьа итташ шераш хьалха ихкай хІанзарча Пригородни районе гІалгІай юрташ. Царизмо, ше чІоагІ а енна дІаэттачул тІехьагІа, царех цхьаярашкара гІалгІай ара а боахаш, 1859—1867-ча шерашка казакий станицаш Іоехкай. Аьхкий - Юртах яьй Сунженская яха станица, Ангуштах - Тарская яхаш яр, Товзан-Юртах — Аки-Юртовская яха станица, хІаьта Шолхех 1867-ча шера — Тарские хутора, аьнна, цІи тиллай. Цу тайппара кхел хиннай кхы а дуккхача нохчийн гІалгІайн юртий. Цхьабакъда, цунах лаьца яздеш дац вайцига. ХІаьта Къулбаседа ХІирийчене укх тІеххьарча шерашка къаьста г. Орджоникидзен Пригородни района юртийн истори тІожа телха а деш, тІа-тІа шерагІа дувцаш латт цох.

ХІаьта тахан гуш ма хиллара, центральни кепайоазон оагІонаш тІа даьннад из гІулакх. Цудухьа къамаьл дІаьхлой а цунах лаьца ца дийцача даргдац. Вай белгал ма даккхара, юрташ дІайоахаш станицаш Іояхкарах лаьттан доакъош геттара зІамигдаларга кхочадир гІулакх, къаьстта лоаман зонашка. Масала, лоаман Нохчийченеи ГІалгІайченеи цхьан сага лаьрхІача 0,3 — 0,4 дистан мара оахаш дола лаьтта кхачацар. Нохчийчеи ГІалгІайчеи шоайла екъарал совгІа, иштта Іойихкача станицаша казакаш бахача лаьттан тІа гІолла мара чакхвала йиш йоаццаш йиикъар лоамашкеи шаьрача моттигашкеи яьда гІалгІай юрташ. Эрсий меттала «лаьттай чересполосица» оалачун эггара халагІа дола тайпа дар из.

Цунца дувзаденна да 1917-ча шерашкарча революционни событешка аграрни дош керттерчарех цаІ лархІар. Къаьстта Октябрьски революци хинначул тІехьагІа тІа-тІа дукхагІа кхетадеш хилар лаьттан дош, из кхычарел дуккха совнагІа долча бІаьхийча казакашкареи лоаман къамех болча буржуазе викалашкареи хьа а доаккхаш мара къоасталургдоацилга. Цунца цхьана революце бирсача шерашка контрреволюционни низаша лоамаройи казакаши вІаши духьалбоахаш хиларах дуккха моттигаш нийслора, царна юкъе моллагІбола цатоам баьлча, лоамчене вуга наькъаш станицаша дІакъувлаш. ТІаккха лоаман ГІалгІайчене ядача юрташкара нах дуненца бувзам боацаш бусар, долче, цига моцал а оттар. Из гІулакх а Терски областа алхха ГІалгІайче мара цу тайппара шин даькъе станицаша екъаш ца хилар а теркал а даь, областа большевикаш кертте лаьттача дерригача демократически низаша кийча баь массе къамий делегаташа (царца цхьана казакий станицашкара бараш а раьза болаш) Терски областе дахача къамий III-ча съезде 1918-ча шера май бетта Грозне соцам тІаийцар: лаьттай чересполосица дІаяккхар духьа мел эшар нийс а даь, бахача наха боагІа мах дІа а бенна, областа кхыча моттигашка баха ховшабе Сунженская, Аки-Юртовская, Тарская, Фельдмаршальская яхача станицашкара нах, аьнна.

Станицаш кхычахьа дІаяхьара бола болх Терски Совнаркомо, цІенхаштта кІийле кийч а еш дІабихьа хилар, цу станицашкара нах дош кхыча тайпара къоастаде йиш ца хилара шоаш а е гІалгІай а бехке ца хилар кхетадеш хиннилга бакъдеш дола тешшаме документаш долга ховргдар статья язъяьрашта, нагахьа санна массаза а «вокх оагІоно» дувцачунга шоаш ладувгІаш санна, Нохч - ГІалгІайчен историкашца а уж дагабаьнабаларе.

Терски областе дахача къамий III-ча съездо белгал ма дарра, машара хьисапе уж станицаш кхычахьа дІаяхьара гІулакх чакх ца далийтар контрреволюци яр. Ховш ма хиллара, 1918-ча шера 5-ча августе эпсарийн кулакийн элементаша яьча антисоветски агитацегІа казакийн хІирийн ахархой тоъал доккха дакъа юкъедахар ювцаш йолча станицайн ХІирий отараш, Берса-Юрт яхача юртийн оагІорахьара Владикавказа тІалетача полковникаш Соколови Беликови керте латтача бичераховски бандашта. Арахьара бу из тІом хьаллоацаш города чухьнахьа гІеттар городерча хІирий шин слободка самооборона низ оала полковника Иванова ординги эпсарий а тайп-тайпарча заведенешкарча дешархой а группаши. Царна духьале ош бар Владикавказерча Курскин Молоканскии слободкашкара болхлой, хІирий - керменистий йоккхий йоаца къаьсткъаьстта йола группаш. МоастагІчоа иштта духьалъэттар городал арахьа кадетски корпуса здане чу шоай IV-гІа областной съезд чакхйоаккхаш бола делегаташи доккха доаца цІечавскархой дакъеи. Цу юкъа съезда делегаташ контрреволюцена кара ца бохийташ уж ГІалгІайчене дІабига вІаштІехьдаьлар Орцханов Хизар керте лаьттача гІалгІай отряда.

Город лораераш геттара халча эттача хана царна оарцагІа баьхкар Серго Орджоникидзе Мочкъий-Юрта чакхъяьккхача гІалгІай къаман съезде вІашагІеехкача отрядашкара бІухой, царна тІехьа Владикавказе хьакхаьчар М. Левандовский керте латта Грознерча болхлой ши рота, китайски бІухой - интернационалисташ. Цунца цхьана мятежа юкъеяхача Тарская, Сунженская, Аки-Юртовская станицашкара, Тарские хутора яхачара полковник Рощупкин керте латта казакий сотнеш города тІалатачара юхаяхар духьа С. Орджоникидзе могадарагІа гІалгІай кхыдола тІема доакъош цу станицашта го тасса хьожадир. Цу гІулакхо Владикавказера юха а ваьккха, сихха станицашка кхоачавир полковник Рощупкини цун сотнеши.

Иштта 18-ча августе (хІаьта 11-ча августе денз бичераховцаша дІаболабаь бІаь дийнахьара тІом Грозне улицашка а латтар) Владикавказеи Грознеи болхлоша, гІалгІай отрядаша, цІе эскархоша, хІираша-керменисташеи китайски бІухошеи цхьана тІом беш йохайир Владикавказеи цуна гонахьеи хьайна мятеж. Цунна юкъеяха станицаш, герз хьа а доаккхаш, хьалххе а кийчъеш хиннача Владикавказски, Пятигорскии Моздокскии казакий отделий лаьтташка дІайихьар. ХІаьта цу станицашта 1859 — 1867-ча шерашка кхаччалца цул бІаь шу хьалха денз хиннача гІалгІай юртий цІераш юха а техкаш (Ангушт, Аьхкий-Юрт, Товзан-Юрт, Шолха) уж гІалгІашта дІаелар. Цигара казакий станицаш кхычахьа дІаяхьар лерхІаш хиннача тайппара чакх ца даккхара Терски областе дахача къамий IV-ча съезде Терски Совнаркома председатела бехке бир казакаш тувлабаь царна керте лаьтта полковникаш. Цунах дар селла дІаьхдаь дувца дезаргдацар статьяй авторaша Орджоникидзе городе араяьннахара Терски областе дахача къамий съездий стенографически отчеташка хьежабаларе. Цул совгІа, уж денхарийла бар, кІезигагІа дале XVIII-гІа бІаьшере юкъеденача хана денз шоай хиннача юрташкара шоашта духьала бирса тІом лоаттабаь гІалгІай тІаденача деникински эскаро 1919-ча шера шозлагІа къиза арабаьхалга белгалдаккха а. Из белгал ца доаккхаш Іе моральни бокъо яцар цар 1944-ча шера фу бехк болаш, кхычахьара санна цу юрташкара а гІалгІай кхозлагІа арабаьхаб шоаш ховш боландаь а.

Из ца дарал совгІа, цар цу юртий-станицай историех дІахьокхаю, цигара казакаш арабахара бехк цунна дІатІа а буллаш, «халкъий да» хиннача Сталина цІи. Цу сага нохчийн гІалгІайн мел бийзаб-м массанена а ховш да, цунах лаьца дувцаш ха йоаерган вай. Цхьабакъда хІанзарча Пригородни районе хинна станицай дош Сталин юкъевоацаш къаьста хиннилга бакъда. «Правда» авторaша кердадараш тІа ца дийттача а алхха шийна «карагІдаьннараш» а боарамал тІех долаш дІаваха саг ца воагІача юкъекхахьа вагІац. Сталина 1920-ча шера 17-ча ноябре Горски Советски автономни республика хьаярах дувцача ладувгІаш мел барнй са дІадохийтача дешаща хьоахаяь хинна 1920-ча шера Советий Іаьдала духьала яларах йохаяь хинна станицаш, авторaша ювцараш а йоацаш кхыяраш хилар гучадаргда цун сочиненей гуллама 4-ча тома 399—407 оагІонаш тІа санна 1972-ча шера Орджоникидзе арадаьннача «Борьба за Советскую власть в Северной Осетии» яхача документий сборника 436 оагІо тІа хьежача а.

Статьяс дага мел дохийтар дувца эттача вай къамаьл кхы а дІаьхлургдар. Цудухьа цу тІа соцадергда вай из, эшшача цу хьакъехьа дІаала а дІахьокха а кхы шортта бакъдар юхе а дуташ. Дале а чакхдоаллаш кхы цхьаькханех а. Дуне тІа сага сийнал дезагІа долаш а бочагІа лорадеш а цхьаккха хІама хила йиш яц, яхаш, хьалхкеіо хІара къамо шийн тІехье. Цхьан сага сий а сел лоархІам болаш хилча, мел боккха мах болаш хила деза-те бІарччача къаман сий. А. Грачевеи В. Халинеи, даьчун маІан дІадиллача а хьадиллача а цаІ мара хила йиш яц: цІаккха шоай ца хиннар лоалахошкара хьадаккха гІерташ ба гІалгІай, яхаш, царна доацар ІотІадиллар, гІалгІай къаман сийнах йист яккха гІертар.

Хетаргахьа, «Правда» журналисташта хьалхадаккха дезарий-хьогІ: хІанз, мехка дуккхача регионашка цІаккха ца хиннача тайпара къамашта юкъера гІулакхаш ираденнача, бебеча къамашта юкъе довнаш лелхача, хьашт-дале, дуккха нах боабеш моттигаш нийслуча хана, халкъашта юкъерча гІулакхех оала хІара дош мел чІоагІа диста, мел чІоагІа литта, цхьан оагІонгахьа озабезам ца беш, кІай дар Іаьржа де ца гІерташ ала дезаш хиларах. Цох дуккхазза дийцад, эггара лакхерча трибунаш тІара.

Ший корреспонденташа харц даьр бакъде гІерташ язъяьча статьяс ший сий мел лакхду къоастадар «Правда» ший гІулакх да. ХІаьта вай геттара сабаре хила деза. Вай дай миччахьа бахарах, шоаша моллагІча къамашца гІулакхаш леладарах кавказхой эхь эзделах ца бохаш, массаза а шоай лоалахошца маьрша баьхалга цІаккха диц а ца долийташ!

Т. МУТАЛИЕВ,
исторически Іилмай кандидат.

НАЗРАНЬ. 7 март (тха корр. телефонаца).

Парте Назрановски районни комитета хьалхашкарча майдан тІа гулвеннав массехк эзар саг. Нах кхы а хьатІаухаш ба. Укхаза ба Пригородни, Назрановски, Малгобекски, Сунженски районашкара нах. Уж гулбеннаб оршотдийнахьа «Правда» яхача газето кепатеха «Кунакаша массаза а барт лохаргба» яха статья ювцара, цу тІарча харц хІамаех шоашта хетар алара.

Митинге къамаьлаш дир «Электроинструмент» яхача завода, трикотажни фабрика, кхыча предприятей, болхлоша, пенсионераша, къахьегама а тІема а ветеранаша, интеллигенце викалаша.

ХІаране дувц, из материал авторaша провокационни гІулакхаш чакхдахара язъяь хиларах. Цул совгІа, къамаьлаш даьраша белгалдоахар, цхьаккха тайпа кІал кІийле йоацаш, гІалгІай къаманна доацар тІакхолла гІерташ, исторически факташ юхмаччахьа йоахаш из язъяьлга, цу статья авторaш шоаша фу леладу, из сендухьа язъяьй шаьра ховш хиннилга. ХІирийчени ГІалгІайчени юкъе латта гІулакхаш ца довзаш бац уж. Из дерригa теркал а ца деш, бІаьшерашка дика лоалахой санна баьхача гІалгІаштеи хІираштеи юкъе цІур боллар, ишта а чоалхане дола цу шин къаманна юкъера хьал кхы а толхадара тІаерзаь я «Правда» тІара статья, йоахар митинге гулбеннараша.

Гулбеннарашка къамаьл дир КПСС Назрановски райкома хьалхарча секретара А.-Хь. Аушева. Цу статья тІа дувцачох лаьрхІа собранеш е еза парторганизацешка, аьлар цо.

Трибуна тІа ва «Правда» газета корреспонденташа вувца «Электроинструмент» завода болхло Нальгиев Мухажар. Цо йоах:

— Харцо я корреспонденташа ювцар. Со а са дай а Пригородни районе баьхабац. Соца къамаьл деш-м хиннаб уж корреспонденташ, царца вар «Сердало» газета редактор О. Гадаборшев. Бакъда, са къамаьл тІакІалтІара даьккхад. Дог-уйла цІена йолча наха дергдолаш хІама дац цар даьр.

Укхаза я цу завода болхло Султыгова Насыпхан а. Цо йоах:

— Аз аьннадац, «тхо дика дах», аьнна. Из бакъдац. Тха къамаьл кхыча тайпара дар.

Назранера хьал чоалхане дерзаш латт. Цхьабакъда, тхо теш наьха сабар, хьаькъал котдаргхиларах. ГІалгІай автономи меттаоттаяр, исторически нийса дар котдалар машара новкъа, парламентски новкъа мара хила йиш яц. Кхыча наькъо ахка дугаргда вай къам, зе дергда гІалгІай гІулакх къоастадара.

Селхан делкъел тІехьагІа Назране кхаьчав СССР Лакхехьарча Совета комитета председатель В. К. Фотеев, парте Нохч-ГІалгІай обкома хьалхара секретарь Д. Г. Завгаев, НГІАССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. Х. Боков, республика Министрий Совета председатель М. А. Керимов, кхыбараш.

Митинге къамаьл дир Д. Г. Завгаева.

30—40-ча шерашка а 50-гІа шераш доладуш а лийцача наха реабилитаци яра хьакъехьа

(ДІахододар. Долалур 3, 13, 15, 22, 24 февралех, 1, 3, 6 мартех арадаьннача газеташ тІа).

Скляров Степан Александрович, 1896 шера г. Сталинграде ваьв, эрсе, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Червленни станице ваьхав, 5 шу суд яьй.

Еремин Александр Филиппович, 1905 шера Червленни станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Червленни станице ваьхав, 3 шу суд яьй.

Киреев Яков Максимович, 1873 шера Червленни станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Червленни станице ваьхав, 5 шу суд яьй.

Еремин Филипп Антонович, 1876 шера Червленни станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Червленни станице ваьхав, 5 шу суд яьй.

Гришин Георгий Терентьевич, 1868 шера Червленни станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Червленни станице ваьхав, 3 шу суд яьй.

Троценко Захар Пимонович, 1887 шера АЧК Калиниболоцки станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, Ильича цІерагІча артела хьу тедархо, Шелковски районе ваьхав, топаш техай.

Алейников Семен Иванович, 1902 шера Каргалински станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, райзо болхло, Каргалински станице ваьхав, топаш техай.

Месяцев Абрам Маркович, 1876 шера Червленни станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, болх беш хиннавац, болх беш хиннавац, Червленни станице ваьхав, топаш техай.

Санин Гаврил Семенович, 1871 шера Курдюковски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, Кагановича цІерагІча колхоза хьахо, Курдюковски станице ваьхав, топаш техай.

Петров Ион Вавилович, 1870 шера Старогладовски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Старогладовски станице ваьхав, топаш техай.

Гулаев Павел Ермилович, 1894 шера Червленни станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, Ворошилова цІерагІча колхоза плотник, Червленни станице ваьхав, топаш техай.

Коробакин Кузьма Наумович, 1870 шера Орджоникидзевски края Буденновски района Просковья яхача юрта ваьв, эрсе, парте хиннавац, чхьагІар деча завода хьахо, Каргалински станице ваьхав, топаш техай.

Жуков Федор Григорьевич, 1878 шера Шелкозаводской станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Шелкозаводской станице ваьхав, топаш техай.

Павлов Иван Иосифович, 1884 шера Старо-Щедрински станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, «Терек» колхоза член, Старо-Щедрински станице ваьхав, топаш техай.

Филипченко Никита Митрофанович, 1875 шера Червленни станце ваьв, эрсе, парте хиннавац, «Дагконсервтреста» болхло, Червленни станице ваьхав, топаш техай.

Черевханов Ахъяд Черевханович, 1907 шера Ножай-Юртовски района Семсир яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Семсир яхача юрта ваьхав, 8 шу суд яьй.

Гунченко Михаил Александрович, 1897 шера Орджоникидзевски края г. Георгиевске ваьв, эрсе, парте хиннавац, Каргински машиннаькъа станци дежурни, Каргински станице ваьхав, топаш техай.

Гусейн Паши воІ, из **Ризаев**, 1901 шера г. Орджоникидзе ваьв, иранец, парте хиннавац, поликлиника экспедитор, г. Грозне ваьхав, СССР доазол аравоаккхаш суд яьй.

Гелагаев Хасанбек, 1900 шера Пашхой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Пашхой яхача юрта ваьхав, 5 шу суд яьй.

Меркун Степан Михайлович, 1908 шера Киевски областа Пчелиное яхача юрта ваьв, украинец, парте хиннавац, ИТКНКВД пожарни охрана начальник, г. Грозне ваьхав, топаш техай.

Крайтис Анастасия Георгиевна, 1903 шера Польше, г. Здолбунове яьй, украинка, парте хиннаяц, цІеннана, г. Грозне яьхай, топаш техай.

Телек Вильгельм Адольфович, 1890 шера Польше, г. Кракове ваьв, поляк, парте хиннавац, консервни заводе болх баьб, г. Грозне ваьхав, топаш техай.

Яцкевич Бронислав Игнатьевич, 1912 шера Виленски губерни Малышки яхача деревне ваьв, поляк, парте хиннавац, «Свет» артела столяр, г. Грозне ваьхав, топаш техай.

Сташевская Александра Викторовна, 1900 шера Терски областа Советски станице яьй, эрсе, парте хиннаяц, № 3 йолча юкъерча школа хьехархо, г. Грозне яьхай, топаш техай.

Иорданиди Авраам Исаакович, 1882 шера Турци, Хаккаса яхача юрта ваьв, грек, парте хиннавац, «Красный химик» артела ларека заведующи, г. Грозне ваьхав, топаш техай.

Аманатиди Анастасий Георгиевич, 1890 шера Турци, Чалошени яхача юрта ваьв, грек, парте хиннавац, «Севкавснабсбыт» керттера бухгалтер, г. Грозне ваьхав, топаш техай.

Аманатиди Анастасий Георгиевич, 1890 шера Турци, Чалошени яхача юрта ваьв, грек, парте хиннавац, «Севкавснабсбыт» керттера бухгалтер, г. Грозне ваьхав, топаш техай.

Сумелиди Константин Савельевич, 1896 шера Орджоникидзевски края Дубовая-Балка яхача юрта ваьв, грек, парте хиннавац, «Жилсоюз» контора бухгалтер, г. Грозне ваьхав, топаш техай.

Стефаниди Иван Георгиевич, 1893 шера Турци, Хашара яхача юрта ваьв, грек, парте хиннавац, болх беш хиннавац, г. Грозне ваьхав, топаш техай.

Георгиади Анасти Дмитриевич, 1911 шера Турци, Амухой яхача юрта ваьв, грек, парте хиннавац, 1-ча Советски больница повар, г. Грозне ваьхав, СССР доазол аравоаккхаш суд яьй.

Григорьянц Семен Мартынович, 1898 шера г. Шуша ваьв, эрмало, парте хиннавац, болх беш хиннавац, г. Грозне ваьхав, 5 шу суд яьй.

Кубенев Иван Никифорович, 1870 шера Старогладовски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, приемни пункта хьахо, Гребенски станице ваьхав, топаш техай.

Кедиров Юсуп, 1893 шера Шароевски района Хакмадой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Хакмадой яхача юрта ваьхав, 5 шу суд яьй.

Пантелеев Георгий Никитович, 1905 шера Сталинградски областа Сурочий яхача хуторе ваьв, эрсе, парте хиннавац, общежити дежурни комендант, г. Грозне, ваьхав, 5 шу суд яьй.

Кучеревич Иван Михайлович, 1894 шера Гродненски областа Дворец яхача юрта ваьв, литовец, парте хиннавац, КЭЧ слесарь, г. Грозне ваьхав, 5 шу суд яьй.

Гехаев Усман, 1909 шера Курчалойски района Центорой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Центорой яхача юрта ваьхав, 5 шу суд яьй.

Александриди Константин Ахилесович, 1915 шера г. Орджоникидзе ваьв, грек, парте хиннавац, МТС пекарни заведующи, г. Орджоникидзе ваьхав, 5 шу суд яьй.

Иорданиди Лаврентий Ананьевич, 1895 шера Турци, г. Хагаксе ваьв, грек, парте хиннавац, «Водопад» артела столови заведующи г. Грозне ваьхав, СССР

Зурабов Петрос Карапетович, 1895 шера Иране, г. Гарадан ваьв, эрмало, парте хиннавац, «Труд» артела продавец, г. Грозне ваьхав, СССР доазол аравоаккхаш суд яьй.

Крылов Иван Антонович, 1896 шера СВК Барановски района Роштановка яхача юрта ваьв, эрсе, парте хиннавац, единоличник, Троицки станице ваьхав, топаш техай.

Бейер Михаил Николаевич, 1879 шера г. Тбилиси ваьв, эрсе, парте хиннавац, юкъерча школа хьехархо, Бороздиновски станице ваьхав, топаш техай.

Михайлов Дмитрий Аристархович, 1872 шера Шелковски района Бороздиновски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Бороздиновски станице ваьхав, топаш техай.

Лямичев Фома Семенович, 1900 шера Червленни станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, Сталина цІерагІча колхоза колхозхо, Червленни станице ваьхав, топаш техай.

Темуркаев Бунуха Керим, 1872 шера Галашкински района Семиогоч яхача юрта ваьв, гІалгІа, парте хиннавац, колхозхо, Семиогоч яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Давлетукаев Межид, 1879 шера Галанчожски района Акки яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Акки яхача юрта ваьхав, топаш техай.

Датуев Махмуд, 1910 шера Чиберлоевски района Нижелой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Нижелой яхача юрта ваьхав, 8 шу суд яьй.

Датуев Кау, 1907 шера Чиберлоевски района Нижелой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Нижелой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Датуев Ахмад, 1910 шера Чиберловски района Нижелой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхоза председатель, Нижелой яхача юрта ваьхав, 8 шу суд яьй.

Недосеков Владимир Ефремович, 1916 шера Сунженски района Орджоникидзевски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, г. Кировабаде шийна теха ха дІайоаккхаш хиннав, 5 шу суд яьй.

Абдурахманов Цеци, 1903 шера Ножай - Юртовски района Мескеты яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Мескеты яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Абдурахманов Эдилсон, 1912 шера Ножай-Юртовски района, Мескеты яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Мескеты яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Гациев Тараха Янарсхан, 1896 шера Галашкински района Галашка ваьв, гІалгІа, парте хиннавац, единоличник, Галашка ваьхав, 10 шу суд яьй.

Босаев Томак, 1891 шера Гудермесски района Центорой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Центорой яхача юрта ваьхав, топаш техай.

Эдильгиреев Эдильсултан, 1902 шера Гудермесски района Центорой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, ахархо, Центорой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Айдемиров Тока, 1891 шера Гудермесски района Центорой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, ахархо, Центорой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Бачалов Магомед, 1877 шера Гудермесски района Центорой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, ахархо, Центорой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Тагаев Тити, 1872 шера Гудермесски района Центорой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, ахархо, Центорой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Зингаев Белал, 1897 шера Гудермесски района Центорой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, ахархо, Центорой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Апгиреев Азис, 1887 шера Гудермесски района Центорой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, ахархо, Центорой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Айдемиров Усман, 1890 шера Гудермесски района Центорой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, ахархо, Центорой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Тасуев Ада, 1902 шера Гудермесски района Центорой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, ахархо, Центорой яхача юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Керимов Таски, 1914 шера Гудермесски района Центорой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, ахархо, Центорой яхача юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Саадулаев Ахъяд, 1902 шера Гудермесски района Центорой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, ахархо, Центорой яхача юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Иваненко Гаврил Семенович, 1909 шера Омски областа Павлодарски района Явлено - Покровска яхача юрта ваьв, украинец, парте хиннавац, г. Грознерча винокуренни завода грузчик, Грозне ваьхав, топаш техай.

Горкавенко Устин Агафонович, 1874 шера Малгобекски района Вознесенски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, колхозхо, Вознесенск яхача юрта ваьхав, топаш техай.

Абдурахманов Усам, 1911 шера Итум - Калински района Дзумсой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Дзумсой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Аушев Джарапа Дзяудин, 1913 шера Назрановски района СурхотІа ваьв, гІалгІа, парте хиннавац, колхозхо, СурхотІа ваьхав, 10 шу суд яьй.

Аушев Шами Мухьмад, 1900 шера Пригородни района Базоркино яхача юрта ваьв, гІалгІа, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Пригородни района Балта яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Ахазуев Даги, 1902 шера Итум-Калински района Хильдыхорой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Хильдыхорой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Ахазуев Асхаб, 1906 шера Итум-Калински района Хильдыхорой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Хильдыхорой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Ахматов Нунку, 1910 шера Шали яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, г. Грозне ваьхав, 10 шу суд яьй.

Бараев Усам, 1907 шера Атагински района Дуба-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, болх беш хиннавац, Дуба-Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Баркинхоев Берда Мухтар, 1891 шера Назрановски района Наьсар-Керте ваьв, гІалгІа, парте хиннавац, колхозхо, Пригородни района Комбелеевски хуторе ваьхав, 8 шу суд яьй.

Батаев Заурбек, 1897 шера Шароевски района Шарой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, дина викал, Самашки яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Палашкин Садок Александрович, 1894 шера Шелковски района Червленни станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, болхлой, Червленни станице ваьхав, топаш техай.

Абдулмуслимов Абдулвахид, 1908 шера Курчалой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Курчалой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

(ДІахододар хургда).

Тахан—8 Марта— дунен халкъашта юкъера кхалнаьха Ди

Хьехархо

Школа йистеяьккхача Грозненски мехкдаьтта институте дешаяхар Кисель Таисия. Шийн дас Иван Константиновичa къахьегама новкъа яха гIерташ цига деша йолаеннаяр из. Цун да В. И. Ленина цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводе инженер волаш болх беш вар. Бакъда, кхоалагIча курсе йолаш уйла хувцаяла йолаелар цун. Институтерча дешарах догъэккх. Юххера а цо чIоагIо ю хьехархо хила. Институтера дIа а яьле. Грозненски педагогически училище тIеххьарча курсе дешаотт, 1966 шера из йисте а йоаккх.

Юххьанцарча классашка хьеха Чаьчан-Юрта школе хьожаю из. Цунна дукха езалу шийн професси, кагий бераш, цар оамалаш. Дега лоIам а хулаш къахьега йолалу из. Бакъда, ше хержа професси кIоаргга йовзара цхьан шера училище дешарах кхоачам боацилга дика кхетаду Таисия Ивановнас. Болх беше, заочно дешайода Нохч-ГIалгIай педагогически институте, 1972 шера цун химико-биологически факультет йисте а йоаккх.

Цу шерашка дикка хувцамаш хул Таисия Ивановнай вахаре; маьре йода, тайпан цIи хийце Лукашова хул цох, хьахул хьалхара бер. Грозне № 3 йолча юкъерча школе хьеха йолалу. Цхьа хIама хувцадаланзар цу хана цун вахаре — институт яьккхача а юххьанцарча классашка дешар хьеха йисар а, хIанз а тIехьа цу школе юххьанцарча классашка хьехаш а я.

Кагий бераш къаьстта дукха деза сона, яхаш дувц Таисия Ивановнас. Цул совгIа, йоах цо, зIамига долаш нийса кхетадаьча берах доккха хилча дика саг хилара боккхагIа тешам ба.

Шо цIагIа долча хана цIагIа цаI я шун нана, хIаьта школе долча хана со я шун нана, оал цо берашка. Я а я из цар нана. Шийн долаш санна дезаш а дог лазаш а дешар хьех, кхетам лу цо берашта.

Ткъо шу хьалха цо дешар хьийхача, кхетам бенача Чаьчанарча цун хиннача дешархоша хIанз а тIехь гаргарло, лоаттаю цунца. Кхалнаьха дунен халкъашта юкъера деза ди — 8 Марта долча хана шоай хинна хьехархо Таисия Ивановна йолча боагIа уж, из даькъала ювца.

Шийн дезал а болаш къонах ва Таисия Ивановнас хьехаш хинна Чаьчанара Джамбеков Руслан. Сона цIаккха а йицлургьяц сай эггара хьалхара хьехархо Таисия Ивановна. Цо даь хьехараш хIанз а накъадоал сона, дувц цо.

Ткъаь шерал совгIа йолча хана дукхача берашта дешара никъ дIаболабаьб Лукашова Таисия Ивановнас. Царех дукхахберех боккхий специалисташ хиннаб, халкъа боахаме тайп-тайпара балхаш деш ба. Цхьаккха а ваьнавац харцахьарча новкъа.

ХIанз из хьехаш йолча школе хьехархо йолаш болх беш я цо юххьанцарча классашка хьехаш хинна Филимонова Виктория Борисовна. Химико - технологически техникум а яьккха, болх беш ва Казека Валентин Яковлевич, иштта кхыбараш.

Лукашова Таисия Ивановна берашта дукха езарал совгIа, школерча коллективе лоархIаш сий деш саг я.

Iимерза, нахаца тарлуш, дог цIена я тха Таисия Ивановна, аьлар цох цунца цхьана цу школе хьехаш йолча Карасикова Рима Юсуповнас. Иштта ювц из кхыча хьехархоша а.

Таисия Ивановнас деррига шийн вахар хетадаьд советски наьха дика тIехье хьалкхеяра. Цо къахьегам безаргболаш, шоашта бахарг а халкъа накъабарг а болаш хьалкхебаьб шийн къонгаш. Цун воккхагIвола воI Андрей болх беш ва, зIамагIвола Игорь радиотехнически техникуме дешаш ва.

Ю. ЮСУПОВ.

СУРТА ТIА: Лукашова Таисия Ивановна цхьоалагIча «б» классерча берашта юкъе.

И. ПЛИЕВА сурт.

Цифраши факташи

◆ Дунен халкъашта юкъера кхалнаьха ди 8 марта дезде доладаьд 1910 шера Копенгагене хиннача кхалнаьха - социалисткай 2-гIча Дунен халкъашта юкъерча конференце Клара Цеткина предложенегIа. Эггара хьалха из дезде доладаьд 1911 шера Германе, Австре, Швейцаре, Дане. Вай мехка из дезду тахан 77-злагIа.

◆ СССР-е бахача нахах 53 процент бараш (150 миллион) кхалнах ба. ХIанз мехка ерригача республикашка общественни хьисапе болх беш я 240 эзар женсовет. Уж ерригаш вIашагIтохаш я советски кхалнаьха Комитет (председатель — З. П. Пухова).

◆ СССР халкъа депутатий цхьоалагIча Съезде халкъа депутаталла хержача 2249 сагах 352 депутатски мандат кхалнаха дIаденнад.

◆ Мехка болх беча нахах 51 процент бараш кхалнах ба. ХIаьта цхьайола отраслеш, профессеш я кхалнах дукхагIа болаш.

◆ Вай мехка 72 миллион дезал ба. ХIара шера хьахул 3 миллион гаргга дезал. Шера 950 эзар марн сесаги вIашагIкъаст. Из бахьан долаш хIара шера 700 эзар совгIа 18 шу даланза дола бер е нана йоацаш, е да воацаш дус.

Наха гIулакх деш

Грозн ерча Иванова городокера № 98 йолча аптека коллектива дика кайоал наха Iимерза, безаме гIулакх де. Цар балха из боккхача лоархIаме да. ХIана аьлча, цига ухарех цхьабараш лазаро саготдий цIимхара, дорха хул. Цудухьа, царца сатедеш, къахеташ, къамаьл де деза. Унхаза шийн болх овлангара бовзарца, цIена денхараш кхоачащдарца белгала я Султыгова Саварбика Мовлатхан. Аптека заведующе заместитель хиларах тарра, кабинетни хьисапе болх бе, коллегашта кулгалде дезаш я из. Цхьабакъда, из дукхагIча даькъе молхаш кийчъеш хул. Из Iема яц кабинете ягIа.

№ 55 йолча Грозн ерча юкъерча школа бархI класс чакхъяьккхачул тIехьагIа Мовлатхан да-нана дукха раьза доацаше, медицински училище фельдшерски отделене деша отт.

ХIаьта да — Саварбик из итт класс чакх а яьккха институте деше эттача бакъахьа хеташ вар. Цунна ловра шийн йоIах лор хилар. Иштта цо дика кхетадора Мовлатханас шийна начбеллар боккха мухь болга. ХIана аьлча, цунна, цкъа-дале, диъ шера училище деша дезар. ТIаккха кхаь шера больнице болх беш практика чакхъяьккхачул тIехьагIа мара медицински институте отта йиш яцар.

Нанас-Маддана шийн марага дийхар йоIа новкъарле ца елга. Цо аьлар: тахан вай цунга шийн дего къоабалбеш бола никъ хоржийте, кхоана вайна цунах дагабоалам хургбац.

Мовлатхана конспекташ язъеш, медицински литература дешаш бийсаш дIакхухьар. Бакъда, из геттара дог гIоздаьле йодар практически занятешка. Уж цар дукхагIча даькъе, больницешка чакхъювлар. Укхаза белгалдаккха доагIа, из цу училище дешаш йоллаше, № 4 йолча больнице медсестрай декхараш кхоачащдеш хилар училища чакхъяьккха йоалача хана Мовлатхана ши шу къахьегама стаж яр. Ала деза, цо цу больнице ше хержача профессе кIоаргаленаш Iомайир, аьнна. ХIанз цунна ховра хала цамогаш волча унахочун лазар дужаде. Иштта, цо хьаккхашта моллагIйола чоалхане чов цIен а йий дIаехкар. Отделене чоалхане операци а яь унахо Iочувоалавича хирургаш из цунна юхе хилча бакъахьа хеташ хулар. •Царна ховра Мовлатхана хан-ханахьа давлени, температура юсташ, тоха безаш бола маха тохаш унахочунна дика Iунал дергдолга.

Цигача болх беш тоъал ха яьккхачул тIехьагIа, Мовлатхана шийн професси хувц. Из Пятигорске фармацевтически институте деша йода. Из сенца дувзаденнадар, аьнна, шийга даьча хаттара жоп луш Мовлатхана аьлар:

— Аз фармацевта говзал Iомаяр професси хувцар санна лархIацар. ХIана аьлча, уж шоайла айхха бувзам болаш яр. Мадарра аьлча, сона чIоагIа ловра дарба даларга сатувсача унахоша сайга деча тайп-тайпарча хаттарашта дизза жоп дала. Масала, цар укх тайпара хаттараш дора: «Уж оаша тхона телаш йола молхаш сенах хьаян я?», «Цхьан лазара-м гIойле ма йой цар. хIаьта кхычоа Iаткъий-хьогI уж?».

Цу хаттарашта унахо тешавеш жоп тела дезар.

Султыговас тIехдика дешаш институт чакхйоаккх. Цул тIехьагIа из Иванова городокера № 3 йолча поликлиника аптеке балха хьожаю. Цига шийна тIадилла моллагIа гIулакх, цIена кхоачащдеш йола Мовлатхан дукха ха ялалехьа № 98 йолча аптека заведующе заместителалла оттаю. Белгалдаккха доагIа, Мовлатхан «Фармация» объединене халкъа тIахьожама группа член хилар. Цу даькъе Мовлатхана кхыча аптекашка унахошта дефицитни молхаш дIахецара бокъонаш телхаю е йиц хьожаш рейдаш чакхйоах.

Саг ше хьаваьнначара хул, оал. Мовлатхан хьаьнна овла дика ба. Цун да Саварбик ше сакхетарг хилча гIоне хьаьнала къахьегаш хьавенав. Цо дукххача шерашка водитель волаш болх баьб. ХIаьта, Маддана болх а беш, дезал кхебаьб. Къонгаш — Яхьья, Дауд. Йоакъап шоай даь лерргагIа автотранспортни системе къахьегаш ба. ХIаьта шоллагIйола йоI Радимхан — Ставропольски политехнически институте йиълагIча курсе дешаш я.

М. БАРАХОЕВ.

СУРТА ТIА: Султыгова Мовлатхан.

И. ПЛИЕВА сурт.

Саложача деношка

ЕРА, 8 МАРТ

Н. К. Крупскаяй цIерагIа ДК. Шоу-концерт «Кампания». «С любовью к женщине» яха группаш.

◆

С. М. Кирова цIерагIа ДК. 9.00. Музыкальни калейдоскоп. 12.00. Игротека. 14.00. «С праздником, дорогие женщины!» вокально-инструментальни ансамбла концерт.

◆

Химикий ДК. 15.30. «Самой милой маме!» яха стихай конкурс.

◆

Сердалон болхлой ЦIа. 10.00. Хореографически кружоко хьех шо. 12.00. «Музыкацара фаьлг» яха музыка дукхаезарий клуб. 17.00. Английски меттала къамаьл де Iомалу вай. 18.30. «Весеннее настроение» яха кагирхой салоIа сайре.

◆

«Красный молот» завода ДК. 12.00. «Хозяюшка» яхен «Мишта хургья хоза» яхен салон. 15.00. «Со — советски кхалсаг!» яха кинохьокхар.

◆

Пролетбата цIерагIа ДК. 11.00. «Малышок» яха киноклуб. 16.00. «БIаьстан мелодеш» яха вокально-инструментальни ансамбла цIейна дола концерт.

◆

М. Горьке цIерагIа клуб. 14.00. «Хьамсара кхалнах» яха музыкальни композици. 18.00. Машенаца художественни догамаш дара кружок. 18.00. «Непоседы» яха халхара коллектив.

◆

ПIАЬРАСКА, 9 МАРТ.

Н. К. Крупскаяй цIерагIа ДК, 9.00. Нохчий меттала къамаьл де Iомалу вай. 9.00. Машенаца художественни догамаш дара курсаш. 10.00. Технически кхоллама курсаш. 14.00. Ло баккхареи хIамаш тегареи курсаш. 14.30. «ЗIамига Iаламхо», «Республика истори оагIош» яха клуб. 15.00. «Юный ленинец» яха берий кинотеатр.

◆

С. М. Кирова цIерагIа ДК. 12.00. «КIай ладья» яха клуб. 14.00. Игротека. 15.00. Агитбригада.

◆

Сердалон болхлой ЦIа. 10.00. Ло баккхеи хIамаш тегеи Iомалу вай. «Кагирхой моде керда наькъаш» яха вIашагIкхетар - беседа. 12.00. Английски меттала къамаьл де Iомалу вай. 13.00. Хореографически кружоко хьех шо. 18.00. г. Грозн ерча кагирхоща халкъа кхолама кагирхой театра доакъошхой вIашагIкхетар.

◆

«Красный молот» завода ДК. 9.00. Ло баккхеи хIамаш тегеи Iомалу вай. 13.00. «Кулг говзала» клуб. 13.00. «Космонавт» яха берий кинотеатр. 14.00. «Соловушка» яхача вокальни группо дIалокх.

◆

КИМ цIерагIа клуб. 18.00. ПРЦО производства хьалхалаттарий сийна хетаеь сайре.

◆

М. Горьке цIерагIа клуб. 15.00. «Говза кулгаш» яха клуб. 18.00. «Грация» яха спортклуб.

◆

Хлебокомбината клуб. 8.30, 14.00. «Говза кулгаш» яха клуб. 12.00. Вокально-инструментальни ансамбль. 16.00. Машенаца художественни догамаш дара кружок.

◆

В. Маяковске цIерагIа клуб. 15.00. «Солнышко» яха киноклуб. 17.00. «Неша» яха клуб.

◆

ЗЭС спортзал. 10.00. Художественни гимнастиках йола НГIАССР чемпионат.

◆

ГНИ-н ГНТ-н спортзалаш. 10.00. Кхалнаха юкъе волейболах йола НГIАССР хьалхле.

Редактора зам. **М. М. ХАМХОЕВ.**

ЗВУКОЗАПИСЬ ДУКХА ЕЗАРАШТА!

Ленински торгови объединене тикашка договорни маьхех — 12 соми 20 кепиги доаккхаш йохкаш компакт — кассеташ я. Компакт-кассеташ ФРГ технологегIеи материалагIеи советски - австрийски предприятешка хьаяьй.

Компакт - кассеташ укх тикашка йохк:

№ 52 йолча «Подарки» яхача тика тIа — Победа пр., 1.

№ 54 йолча «Спутник» яхача тика тIа — Ленина пр., 16.

№ 57 йолча «Товары для женщин» яхача тика тIа — Мира ул., 68.

№ 64 йолча Северный рынкерча тика тIа.

№ 72 йолча «Молодежный» яхача тика тIа (микрорайон).

«Универсам» 1 — Первомайская, 58.

«Универсам» 2 — Ленина пр., 53.

№ 75 йолча «Юбилейный» яхача тика тIа — Тухачевски, 1.

№ 77 йолча «Юный техник» яхача тика тIа — Ленина пр., 100.

Ленинский РТО.

ТЕЛЕВИДЕНИ

8 МАРТ.

ЕРА

I ПРОГРАММА

8.00 — ТСН.
8.15 — «ТIеххьара пхьагал». Мультфильм.
8.25 — Дунен халкъий кхоллам.
8.55 — «Цирк массанена деза».
9.30 — «Са города ашараш». Фильм-концерт.
10.00 — Бераштa — фильм. «ЗIамигача дай приключени».
11.05 — «Поющие в хоре» яха документальни фильма премьера.
11.55 — «Спящая красавица» яха П. И. Чайковски балет. Ленинградски Кирова цIерагIча оперни балетни паччахьалкхен академически театра спектакль.
14.50 — «Бокхийбараши бераш». Развлекательни программа.
15.50 — Прогресс, информаци, реклама.
16.20 — Фигурни катани. Дунен чемпионат. Парни катани. Произвольни катани. Канадера передача.
17.35 — «Ираз дола, кхалнах». Художественни фильм. «Дуся». 3-гIа сери.
18.50 — Бокххийчарна мультфильм. «Леопарда дола цIа».
19.00 — «Атта дий кхалсаг хила».
21.00 — Ха. ТСН.
21.30 — «Индийски кино дукхадезарашта» ши сери йола короткометражни фильм-концерт.
23.55 — ТСН.
00.10 — «Халхар. Халхар». Кишиневера профессиональни бальни халхара Ерригсоюзни чемпионат.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — СССР Гостелерадио йоккхача симфонически оркестро дIалохк.
8.40 — Ритмически гимнастика.
9.10 — Ополера польски иллий фестиваль (Польша).
9.55 — Синхронни некдар. «Советская женщина» яха журнала призах Дунен халкъашта юкъера соревновани.
10.40 — «Дезала» телепрограмма.
12.25 — Л. Гурченко бенефис.
13.40 — Коллаж.
13.45 — «Нон-стоп» яха (мультконцерт).
14.15 — «Китай церг хьа мишта йоаккхаргья». «Да мишта тоавергва». Художественни фильмаш (Чехословаки).
17.30 — Программай передача.
17.35 — «Укх кхалнаха коллективе».
18.05 — «Дукхаеза ашараш» праздничнн программа.
18.30 — «Кхгнах даькъалбеш». ГIалгIай ловзар (гIалгIай меттала).
19.25 — Мультфильм.
19.35 — Кхалнаха хетадаь концерт (нохчий меттала).
20.10 — «В праздничном кругу» яха передача (нохчий меттала).
20.55 — «И. Штрауса дунен тIа». (ТВ, ГДР).
21.30 — «Нон-стоп» дIахододар. «Тхо кхалнах» мультфильм.
21.40 — «Хоза маIасаг». Художественни фильм. 1-рей, 2-гIеи сереш.
23.55 — «Сона дукха деза детектив». Художественни фильм.

9 МАРТ

ПIАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

8.00 — ТСН.
8.20 — Тха беш.
8.50 — ЦIагIара академи.
9.20 — «Мичахьара ух берий художникаш».
10.00 — Хьайбай дунен тIа.
11.00 — Режиссера Г. Козинцева фильмаш «Пирогов». Художественни фильма (1947 ш.).
12.45 — Дезала берий цIеноош ваштIехьадаьхаращца — Мусатепкои Богатыревай дезалца. Концертни студе Останкино вIашагIа кхетар (г. Омск).
14.05 — «Пхьагала магнитофон мишта лахай». Мультфильм.
14.20 — «Радуга» яха халкъа кхоллама телепрограммай. VIII Дунен халкъашта юкъера фестиваль. «Маьлха хьалхинна бутонаш» (КНДР).
14.35 — Фигурни катани. Дунен чемпионат. МаIанах. Произвольни программа. Канадера передача.
15.55 — 9-гIа студи.
16.55 — Хоккей. СССР чемпионат. «Химик» — ЦСКА.
19.15 — «Плесуны» яхача документальни фильмай премьера.
19.45 — Ираз дола кхалнах». Художественни фильм. «Зина». 4-гIа сери.
21.00 — Ха. ТСН.
21.30 — «Из хиннад., хиннад...».
21.50 — Взгляд.
23.15 — Ден лув-кхера.
23.50 — «Сан-Ремо—90» фестиваль.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Йоккарий» лорех дола документальни фильм.
9.05 — «Песочни сахьат». Субтитрашца художественни фильм.
10.30 — «Иллена дIаденна вахар». РСФСР халкъа артистка Ирма Яунзем.
11.40 — Прогресс. Информаци. Реклама.
12.10 — «Азера оаз». Хьалхара дакъа. Алма-Атера передача. Къона эстрадни исполнителий Дунен халкъашта юкъера конкурс.
13.30 — «Бийсана кIайча говрашца». Художественни фильм. 5-гIа сери.
14.30 — «Советская Россия» видеоканал.
17.00 — «Великан» яха художественни фильм (Венгри, 1989 ш.) (Духьашха).
18.15 — Киножурнал.
18.25 — «Шун дехарех вашагIкхетар». ДIаоал Албаков Амирас. (Юхагойтар).
19.00 — «Вайна юкъера гIайгIа. Телефонаш: 22-26-68, 22-93-92, 22-01-65.
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.15 — «НЛО: необъявленный визит» хьалхара дакъа.
21.00 — «Футбол. СССР чемпионат. ЦСКА — «Динамо» (Киев). 2-гIа тайм.
21.50 — Маьхкарча театраша хьахьоах. Л. Матуковский «Мудромер». Я. Купалы цIерагIча Белорусски театра спектакль.
23.25 — Бийсанара сеанс «БIаьстена некъ—бIаьсти йоагIа» киноконцерт.
00.10 — «Путешествие мисс Перришона» яха художественни фильм.

РАДИО

8 МАРТ, ЕРА

КХАЛНАЬХА ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРА ДИ

7.30 «Даьхен сийдола мехкарий».
7.45 — 8.00 Хоамаш. Музыка. Хаоттам.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.00 Концерт (нохчий меттала).
11.15 «Халкъа эздел» (нохчий меттала).
11.30 «Продукце дикал — предприяте кизга» (нохчий меттала).
11.45 — 12.00 Болхлочун уйлаш.
17.15 — 18.00 Концерта дIахододар (нохчий меттала).
18.00 — 19.00 Музыкальни программа (гIалгIай меттала).

9 МАРТ, ПIАЬРАСКА

7.30 «Юрта Iуйренаш».
7.45 — 8.00 Хоамаш. Хаоттам. Музыка.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30 «Юрта вахар» (нохчий меттала).
8.45 — 9.00 «Шоай маркан сий лорадеш» (гIалгIай меттала).
11.15 — 12.00 Концерт (нохчий меттала).
15.15 — Перестройка публициста бIаргашца (гIалгIай меттала).
17.15 Передачай программа. Хаоттам.
17.16 Актуальни къамаьл.
17.31 «ЦIе сийгаш» (гIалгIай меттала).
17.46 ДоттагIлен концерт.
18.40 — 19.00 Шераши нахи (нохчий меттала).

Мартера хаоттам

Март, — бIаьстан хьалхара бутт. Малх хьеж. Ди дIаьхлу. Иштта хьахоз оалхазарий ашараш. Iуйрийна шоайла къамаьлаш деш хул хьазилгаш. Марта хьалхарча декаде хьахоза йиш я цар лекхаш йола шоай тайпара хоза ашараш. Цар шоаш цIадийрза гIад а даха бIаьстий хестаю. ХIаьта а Iа мамогга духьал отташ хул. ЦIаьхха шелал увтт, чIоагIа лоа долх. Оалхазарий ашараш совц. Иштта хул, ховш ма хиллара, марта хьалхарча деношка.

21 марта денея бийсанеи дIоахал вIаши нийслу. Цу дийнахьа 6 сахьати 52 минути яьлча малх цIара баргба. ХIаьта цунца астрономически календарагIа къулбаседа бIаьстий, отт.

СССР Гидрометцентра сведенегIа НГIАССР-е гIолла фегара юкъера температура дукххача шерашка хинначунца нийсйича 1—2 градус лакхагIа хургья, вешта аьлча, 2 градус йIайхагIа хургья.

ХIаьта цу бетта йоачан дукххача шерашка хинначоа гаргга хила тарлу. Нохч-ГIалгIайчене йоачаш 32 мм. хила тарлу.

А. СЕРДЮКОВА, авиаметстанци Грозный йоккхагIйола инженер-синоптик.

Художник велакъеж

Маро — сесагага:
— Зизаш? Укх сахьате хьаалалахь, малав хьона уж деннар?!

Маро — сесагага:
— Хьамсара са сесаг, алхха ши-кхо дош алийтал сога...

Маро — сесагага:
— Са лерргашта кхы хьа ма хазийталахь, сесаг, зизаш дувцаш цхьа дош!

Х.-Б. ИСРАИЛОВА сурташ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 22-45-57; редактора заместитела — 22-85-07; бехктохама секретара — 22-84-68; отделий: партийни вахара — 22-53-12, промышленностей транспортеи — 22-75-81, 22-65-01; юрта боахама — 22-47-84, 22-90-66; культура — 22-64-75, 22-75-78; письмой — 22-85-64; машинописни бюро — 22-89-51; корректорски — 22-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 22-45-57; заместителя редактора — 22-85-07; ответственного секретаря — 22-84-68; отделов: партийной жизни — 22-53-12, 22-54-04; промышленности и транспорта — 22-75-81; 22-65-01; сельского хозяйства — 22-90-66; 22-47-84; культуры — 22-64-75; 22-75-78; писем — 22-85-64; машинописное бюро — 22-89-51; корректорская — 22-89-88.

Газет арадувл шинареи ереи, шоаттеи деношка

СФ02063. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 840.